

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów.
Zespół (fond) 125.
Archiwum Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarczego

169. Materiały dotyczące podatku dochodowego od czasopisma „Rolnik”. 1869-1875.

K. 31 + s. 216.

Державна бібліотека АН УРСР
№ 19511 169

XI

Poplatok

---

6 Druki

XXXIV

1. d.

Akta w sprawie ~~Podat. doch. od Polub.~~ Konsygnacya.

Liczba	Rok	Leży przy akcie	Uwaga	Liczba	Rok	Leży przy akcie	Uwaga
568	1869						
1216	"						
1061	1870						
1264	"	1276					
1368	"						
86	1871						
417	1872						
698	"						
24	1875	1122					

Geschäfts - Zahl
Liczba porządkowa

565

Kataster - Post
Liczba katastr.

13566

20 1. 568
869

Polnik

Erwerbsteuer = Schein.

Kwit na podatek zarobkowy.

Kronland: Galizien.
Kraj koronny: Galicya.

Bezirkshauptmannschaft
Starostwo powiatowe

Steueramts - Bezirk
Okręg urzędu podatkowego

Steuer - Gemeinde
Gmina podatkująca

Lwów

Steuerpflichtiger
Podatkujący

*Towarzystwo
gospodarskie*

Gewerbe oder Beschäftigung
Profesya lub zatrudnienie

*wydawnictwo
piśmi., Polnik.*

Beschäftigungs - Hauptabtheilung
Oddział główny zatrudnienia

III

Steuer - Classe
Klasa podatkowa

I

Unterschrift des Steuerpflichtigen
Podpis podatkującego

Steuergebühr ohne Zuschlägen auf ein Jahr
Należytość podatku bez dodatków na jeden rok

Gulden
złoty ch reńskich

Kreuzer
Krajcarów

Drei

15

Die Zahlungspflicht hat anzufangen vom
Oplata podatku zaczyna się od
drugiego półroczia 186 siódmego

Anmerkung.

Die Einzahlung der **Erwerbsteuer** sammt den vom k. k. Steueramte jährlich zu berechnenden **Zuschlägen** auf Landes-, Grundentlastungs- und eventuell auf Handelskammer- und Communal-Erfordernisse, hat bei dem k. k. Steueramte in zwei anticipativen halbjährigen Raten zu geschehen, und zwar am **1. Jänner** und am **1. Juli** jeden Jahres.

U w a g a.

Oplata **podatku zarobkowego** łącznie z **dodatkami**, przez urząd poborczy na potrzeby krajowe, na indemnizacyę, nakoniec na wydatki gminne i podług okoliczności dla handlowej Izby wyrachować się mającemi, powinna być uiszczona w Urzędzie poborczym w dwóch ratach półrocznych z góry, to jest: na **1. Stycznia** i **1. Lipca** corocznie.

Von der k. k.

Od c. k. *Administracji Podatków*

Lwów am
dnia

19 Lutego

186

1869.

Müller

Zahlungs-Abstattung der Erwerbsteuer sammt Zuschlägen.

Zahlungs- Raten Rata splaty		Tag und Gegenstand Dzień i przedmiot	Betrag W ilości		Laut Steuer- Empfangs- Register - Post Podług rejestr podatków	Empfangsbestätigung des Steueramtes Potwierdzenie odebrania ze strony Urzędu podatkowego	Anmerkung. Uwaga.
Semester półroczne	für das Jahr za rok		fl. złr.	fr. kr.			
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes - Erforderniß - Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs - Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer - Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal - Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes - Erforderniß - Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs - Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer - Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal - Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes - Erforderniß - Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs - Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer - Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal - Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes - Erforderniß - Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs - Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer - Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal - Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes - Erforderniß - Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs - Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer - Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal - Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	

Splata podatku zarobkowego z dodatkami.

Zahlungs- Raten Rata splaty		Tag und Gegenstand Dzień i przedmiot	Betrag W ilości		Laut Steuer- Empfangs- Register-Post Podług rejstru podatków	Empfangsbestätigung des Steueramtes Potwierdzenie odebrania ze strony Urzędu podatkowego	Anmerkung. Uwaga.
Semester półroczne	für das Jahr za rok		fl. złr.	kr.			
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes- Erforderniß- Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs- Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer- Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal- Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes- Erforderniß- Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs- Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer- Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal- Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes- Erforderniß- Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs- Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer- Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal- Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes- Erforderniß- Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs- Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer- Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal- Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes- Erforderniß- Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs- Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer- Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal- Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	

Zahlungs-Abstattung der Erwerbsteuer sammt Zuschlägen.

Zahlungs- Raten Rata splaty		Tag und Gegenstand Dzień i przedmiot	Betrag W ilości		Laut Steuer- Empfangs- Register = Post	Empfangsbestätigung des Steueramtes	Anmerkung Uwaga.
Semester półrocze	für das Jahr für za rok		fl. złr.	fr. kr.	Podług rejestr podatków	Potwierdzenie odebrania ze strony Urzędu podatkowego	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes- = Erforderniß- = Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs- = Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer- = Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal- = Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes- = Erforderniß- = Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs- = Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer- = Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal- = Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes- = Erforderniß- = Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs- = Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer- = Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal- = Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes- = Erforderniß- = Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs- = Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer- = Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal- = Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	
		am 186 dnia 186 Erwerbsteuer . . . . . Podatek zarobkowy . . . . . Landes- = Erforderniß- = Zuschlag . . . . . Dodatek na potrzeby krajowe . . . . . Grundentlastungs- = Zuschlag . . . . . Dod. na osw. gruntu od ciężarów . . . . . Handelskammer- = Zuschlag . . . . . Dodatek na Izbę handlową . . . . . Communal- = Zuschlag . . . . . Dodatek gminny . . . . . Zusammen . . . . . Razem				Sage: Mówię:	

act No: 6978/867 568
569
Abdruck

Poluit
Podabli

Ihre Andeutungen der Schrift "Poluit" gibt nachstehende Erklärung ab.

Die Schrift "Poluit" riefen seit dem 1. Juli d. J. 1867

Sich bei der unrichtigen Andeutung dieser Zeichnung
gefordert sei als Zeichnung der Landwirthschaftlichen Gesellschaft.
Diese Zeichnung wird bloß zur Zeichnung der Landwirthschaft und
den mit diesem Zusammenhang. Sie bildet nicht ein Zeichen
der russischen Landwirtschaft, und ist demnach
dieser Gründe durch keine Erklärung abzugeben -
Gensberg m.

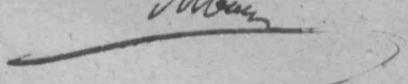
L. 2349.

Przesyła się Królewskiemu
Komitetowi c. k. galicyjskiego
Towarzystwa gospodarskiego
we Lwowie, z uprzejmem
wzywaniem, podatek zarobko-
wy od wydawnictwa dziennika
„Rolnik” za II półroczcie 1867
za rok 1868 i za I półroczcie
1869 jak najrychlej do tu,
tejże c. k. kasy podatko-
wej uiszczyć raczyć.

Od c. k. Adm. mi.
stracy podatków
Lwów dnia 19 Maja 1869

Alban

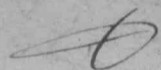

Brat. II° Czerwca 869

L. 658

W. D. Pichalski

był by

Patet. pod l. 1061
870

L. 11/9 870

Vol. 568/869
L. 6978 or 867

Kubicki
podatki

C. k. Administracya podatków
Do

Przeswiętnego Komitetu c. k. galicyjskiego
Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie.

Od wydawnictwa pisma „Kołnik” stanowiącego własność
Towarzystwa gospodarskiego został na podstawie patentu
zarobkowego podatek zarobkowy w rocznej kwocie 34.15 k.

Od II połroczia 1867 r. z tej przyczyny wymierzony, gdyż
pismo to w Lipcu 1867 r. wychodził po raz 17. -

Oczem się Przeswiętny Komitet zatacajać Dotyczący
arkusz płatniczy / uwiadania. -

Lwów dnia 19 Lutego 1869 r.

Alban

Od c.k. Administracji podatków w Swowie.

L

Do

Excoffo

Milovan

*22312
2349*

✓

Towarzystwo gospodarskie
Recepis.

Na wyrok arkusz płat zarob. dnia 19 Lutego
1869 l. 565 który mnie niżej podpisanemu (ój)

pod dniem dzisiejszym ze strony c. k. Administracji

Podatku w
drwoń dnia

doręczony został.

1869

Dr. Professor Gumbert
in Altsachsen Lebnung.

Pawano dnia 3^{go} Lutego 1869

XXXVII

1. d

3

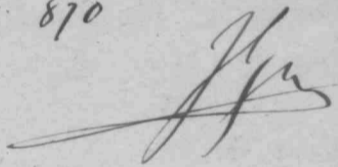
L. 1216.

M. z. u. Jui potkiła -
kroci przychodzi raczerwanie
z c. k. unseku podatkowego, o
zaplatenie podatku dochodo-
wego od Rolnicza - Gdy Rol-
nik rai jest organem ~~Pod-~~
wyszym Tow: - i nie
jest wydawany w celach
rycza - przez unsej roz-
bi przedstawieni do od-
wodnych stadz, i opo-
datkowania. ulozon nie
wzi.

Rolnik
podatku

Zat. pod l. 1061
870.

L. 10. 870
9

✓

5

1216/869.

W^o J^o Piatonburda
4/11

1121

S. 1061
870.

Wzięciem do do maglowa-
nia ptacemii podałm od
Czasofisma Polnika, - Umie-
stano Urzędowi podalkowom-
noorem kawiadumionu ~~Ust~~
odnowy Urząd Tawroptowki
Drow 10/9 Jobk

V

Pod 18. Listopada 1870

XXXVII

1. d.

L. 1264.

Polnik

Pod 1. 1061

870

C. k. Administracja podatkowa rumu pierwszotajne (L. 1061.) wyraża życzenie ażeby wstąpienie podatku dochodowy od robotnika, pobierany był w imieniu i za jego podatek w kierunku do tego: jako wstąpienie pierwsze a jego funduszu redagowanego.

Wpis odpowiedni in dorso Rep. u. k. 1. 1061

L. 5654

Volterra

Volterra iz Świeckiego Komitetowi u. k. galic. Tow. gospod. we Wroclawie - a tyż waga, że u. k. Administracja podatkowa nie jest upoważniona przyjąć wroclawskie odciążenie podatku robotniczego, który podatki wszelkich przemysłowych form na podstawie faktycznych dat od wydziału c. k. Komisji Polnik, Świecki u. k. galic. Towarzystwa gospod. do L. dat. 13. 5. 66 a wroclawskie 30/10 d. przypisywać wroclaw - wroclawie wyrażenie tylko do Tow. gosp. wroclawie należy się; - przy wroclawskiej tu Polnikowej przez p. prof. Andolfa Gimsberga pod d. 25. Stykoma 1869 - wroclawskiej In. Komitetowi Tow. gospod. w wroclawie pod d. 19. Maja 1869. do L. 2349 - wroclawskie "Polnik"

1.

1850
15 Pa.

jest to moiciz c.k. gubie now:
gospod: wydzawane w fundu-
sion In: Towarzystwa.

C.k. Administracyi podatk-
now umiesolony jest podatko-
wo do jej poprzedniego numeru
z d. 11 Maja 1869 r. L. 2349 mniy
drem ponownie wprowadzi In.
Komitet Goni. gospod: aby rozwi-
szek podatny zwotoki materialny w
podatek korobrowy od wydzawnie
Ina maszynowa "Polnik" na
II p. 1868 i na lata 1868, 9 i
10 do tutejszej c.k. Rady podatk-
nowej m. s. i. c.

C. k. Administracyi podatk-
now d. 11 Listop: 1860.

[Signature]
10.

~~7~~
~~1~~
~~2~~ Populizacja

Do
Swietosci c.k. Administracyi
podatkowej
w Lwowie

~~C. k. Administracyi podatkowej~~
~~w Lwowie~~
~~1869 r.~~
~~15 Pa.~~

Nadstany pod 11
L. 1869 r. 10 Wzrost 6 r. 1. 1061
w sprawie podatkowej maszynowa
"Polnik" - uwaza wyjasnanie do
getancji Swietosci c.k. Admini-
stracyi podatkowej z tego wy-
jawnieniem:
1. Ze Komitet c.k. Tow. gosp.

bez dalszej zwłoki należący się podatki
zarobkowy od wydawnictwa czasopisma
„Rolnik” za II półrocze 1867 i za lata
1868, 1869 i 1870 do tutejszej c.k. Kasy
Podatkowej uiścić. —

C.k. Administracja podatków
Lwów dnia 11° Listopada 1870.

[Signature]

502.1264 Wpł. 18/870.
870
Wpł. 18/870
19

5054

[Signature]

Luzaca się świętnemu Komitetowi c.k. galicyjskiego Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie, z tą uwagą, że c.k. Administracja podatków nie jest upoważniona przynajmniej w imieniu od płacenia podatku zarobkowego, który jest w rzeczywistości, na podstawie faktycznych dat od wydawnictwa czasopisma „Rolnik” świętnemu c.k. galicyjskiemu Towarzystwu gospodarskiemu do kwoty kat. 13,500 - w rocznej kwocie 3 fl. 15 x przypisanym rocznie, zatem wyłącznie tylko od świętnego Towarzystwa gospodarskiego prawnie należą się, — gdy według sformułowanej tu deklaracji Pana profesora Rudolfa Ginsberga pod dniem 25° Stycznia 1869. udzielonej świętnemu Komitetowi Towarzystwa gospodarskiego w odpisie pod dniem 10° Maja 1869. do l. 2349. czasopisma „Rolnik” jest w tym zakresie c.k. galicyjskiego Towarzystwa gospodarskiego, wyrażone z funduszu świętnego Towarzystwa. —
C.k. Administracja podatków zmiewalona jest do podatkowa do jej poprzedniego wezwania z 10° Maja 1869. l. 2349 niniejszemu powtórnemu uprzedzić świętny Komitet c.k. Towarzystwa gospodarskiego, aby raczył bez

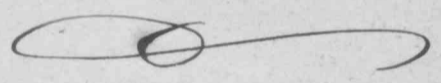
[Signature]

N. 1368. Wesita dnia 24. Grudnia 1870

Perintah 20

1368

Lovonka Administracyja podatku
ornajnia, i nie może ewangeli-
zmi przedstawienia w sprawie
podatku zarobkowego od wy-
dawstwa "Kolnika" za
drugie półrocze 1867.
za cały rok 1868.
za pierwsze półrocze 1869.

Wnawi:
Wnawi p. Antoniego P. Gort-
Kewskiego i p. Dr. Jindolfa
Gimberga - aby na drodze z
nich przypadającej sobie tego
podatku do kasy Komitetu
nadešli -

We Lwowie dnia 23. Lutego 1871.

Sermak

Exp.

1) Do Wł. p.
p. Antoniego Gortkowskiego
Komisarski -

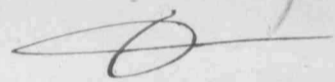
2) Do Wł. p.
Dr. Jindolfa Gimberga
prof. ~~18~~ k. adw. k. k. w
Lwowie.

Jest kłopotliwie uprosiła by
w was tutajszemu k. k. adw.
mistrzowi podatkowemu, o wyła-
szenie ~~podatku~~ ~~z~~ ~~tego~~ ~~podatku~~
zarobkowego od wydawstwa "Kol-
nika" za was podatkowy ~~podatku~~
do Wł. p. od 1. Lipca 1867 do końca
Czerwca 1868 r.
od Wł. p. od 1. Lipca 1868 do końca
Czerwca 1869 r.
w kwocie 3 H 15 K.
Gdy wstąpię intaryj ~~przebieg~~

March 1871

Guthrie's: *unadvised* 2/15/71
2. 21 March 1871 J. L.
Vol. 349, J. L. D. U.
1457.

St. Louis 17/1871 J. L.

L. 1368

№ 718 870

77

C. k. Administracya podatkow

Die k. k. Steuer-Administration

an

Do

Świętego Komitetu c. k. Towarzystwa gospodarczego
galicyjskiego we Lwowie pod № 427/4.

W odpowiedzi na szacowną odezwę z 25 Listopada 870 L. 1246 c. k. Administracya podatkow ma zaszczyt oznajmić, że niemożę uwzględnić przedstawienie Świętego Komitetu w sprawie podatku zarobkowego, przypisanego c. k. Towarzystwu gospodarskiemu galicyjskiemu od wydawnictwa czasopisma "Rolnik" za II półroczę 1867. za cały rok 1868, i za I półroczę 1869. — Co się zaś tyczy należności tego podatku za czas dalszy, to jest za II półroczę 1869 i za cały rok 1870, to takowa poraźnikowana będzie u nakładcy i redaktora "Rolnika" prenesa c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego W. g. Antoniego Sablonowskiego. —
Lwów dnia 13 Grudnia 1870

Prasinski

46326/43

Tag 24. Junij. 1870
L. 1368.

pr. L. 1061, 1264

870

Von der k.k. Steuer-Administration für die Stadt Lemberg.

N^o Ano

Lien

Herrn Dr. ...

Dr. ...

L. 30 870
12

Exoffo

V. 86

871

C. k. Administracja podatków

Do

Świętego Komitetu gal. c. k. Towarzystwa
gospodarskiego we

Lwowie już N. 427/4.

Podatek zarobkowy przypisany Świętemu Towarzystwu gospodarskiemu
od wydawnictwa czasopisma "Kółnik" do l. 13,500 w rocznej kwocie
3 fr 15 kr został odpisany od II półroczia 1869. z powodu przejęcia na
imię Pana Antoniego Jabłonowskiego.

Oczem c. k. Administracja podatków ma zaszczytawić wiadomości Święty Komitet,
odnośnie do swego z dnia 13: grudnia 1870 l. 7118.

Lwów dnia 7: stycznia 1871.

Ammin B

46326/73

57230/73
46326

Post 23 Jyuni 871
V. S. S.

Von der K. k. Steuer-Administration für die Stadt Lemberg.

N^o

An

Grass

[Signature]

Wird so wiederholt: so alt

L. 22/871 *[Signature]*

Grasso

✓

XIX 187
1. d.

Wrocław dnia 5° Styrcznia 872

L. 17

Polak

P. r. u. w sprawie wydziału
w sprawie Landwójtkowickim
podatku od Polniska w br. Grotkows.
skrzyni. który został d. 21 Marca
1871 w kwocie 3/15 k. do l.
Pob. 349, a do l. d. k. 1453
w adnotat.

3/15 k
D. k. 45/18

Wydano i depozyt pobran do
l. d. k. 1453/871 3/15 k
i zapłacono w wydziale Landwójtkowickim,
jaki jest powinno za
Tępnym w kwocie do l. d. k. 45/18

L. 5 Styrcznia 1872

J. J.

do l. k. 5123/70

Wzrost

Polak

3/15 k
D. k. 45/18
872

J. J.

Ma być to 15 d. w. a. które podpisany przez na oficjalne
pokrycie podatku parobkowego od myślnictwa „rolnik” do
l. k. 13506- dnia dzisiejszego. z kancelaryi gal. Zarządu
gospodarczego pobral.

Urząd Landwójtkowski dzielnicy I
Lwów dnia 4° styrcznia 872

J. J.

L. H. / 872

L 999.

XXXVII

1. d

W c. k. Administracji podatków.

L. 417

Spier Do

Podatki

od Rolnika

Pranownego Komitetu c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego pod L. 427 1/4

Lwów.

Wypokła c. k. Krajowa Dyrekcya skarbu rozporządzeniem z dnia 31. stycznia 1874 L. 57230 zezwoliła na odpisanie podatku zarob: nowego przypisanego gal. Towarzystwu gospodarskiemu wrocimskiej Krocie 3261 Bcl. od wydawnictwa pisma „Rolnik” za czas od 1-go półrocza 1867 do końca 1-go półrocza 1869. Ch. Administra: cya podatków ma zaszerzył urzędowi o tem pranowny komitet, w sklad swej rezolucyi z 7. stycznia 1871 L. 45. odwołanie do przed: stawienia z dnia 6. ~~października~~ października 1873 l. 1282 i urupet: niętego wniesienia, z 9. paździer. 1873 L. 1282 przyzwrocie zataczników, a mianowicie dwóch zeszytów „Rolnika” dwóch kolejnych rezolucyj i 6 kwitów

Lwów, dnia 14. marca 1874.

Wickowski

Janiewicz - skutek roz: staryżniejsia tej sprawy wyprawdzie Nowyżstaj ale nie wymaga żadnego dal: nego zawiadzenia, wse biese wż wyputk do wiadomości składając sobie do a kłoiżi Nowyżstaj Lwów dnia 21. marca 1874

Nowyżstaj

Prawa d. 23. Marca 1874

L. 417

ratownik
~~detachment~~ priore wlas-
nie 10. szel

Niema co zarnadze
breme us do wiadomosci
sktada us do

APR 1874
Rwos dui 21. Marca 1874
23/3 1874

Prucycki

A
V
Veterniki wlasnie 10. szel
prowadza do chrotonego
mijthu c. k. Administrators
cyj procton - na slubef
szdania dol 4102

dnem 10. lipnia 1874
Prucycki

2) Lupa obz. 1866. 12

ROLNIK,

czasopismo rolniczo-przemysłowo-handlowe,

organ urzędowy

c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego.

Naczelny redaktor, właściciel i wydawca

ANTONI GOSTKOWSKI,

członek komitetu c. k. Tow. gosp. gal. i Rady oddz. mościeko-przemysłowej.

Odpowiedzialny redaktor

TEOFIL MERUNOWICZ.

„Jeżeli ci ktoś powie, że możesz się inaczej
wzbogacić jak praca, uciekaj od niego — on
ci truciźnie podaje.”

Franklin.

Treść: C. k. uprzyw. galicyjski Zakład kredytowy włościański — Ignacego Łyskow-
skiego; O racjonalności w gospodarstwie dworskiem. — Rzut oka na uprawę
roślin przemysłowych, czyli handlowych w ogólności. (C. d.) — Zabezpieczenie,
przez Edmunda About. (Dok.) — Sprawozdanie z posiedzenia Komitetu Towa-
rzystwa gospod. galic. — Przegląd handlowo-rolniczy. — Rozmaitości.

Tom IIgi. — Nr. 8. — 15. Kwietnia 1868 roku.

LWÓW.

NAKŁADEM REDAKCJI.

Z Drukarni Zakładu Narod. im. Ossolińskiego.

1868.

Rolnik wychodzi dwa razy na miesiąc, t. j. dnia 1. i 15. w objętości półtora arkusza w ósemce. Dwanaście pierwszych zeszytów stanowi tom; dwanaście drugich tom następny; dwa tomy stanowią rok cały.

Przedpłata wynosi: w obrębie państwa Austriackiego całorocznie 5 złr., półrocznie 2 złr. 50 cent. W w. ks. Poznańskim i Prusach całorocznie 4 tal., półrocznie 2 tal. W królestwie Polskiem całorocznie 4 rs., półrocznie 2 rs.

Członkowie Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego otrzymują *Rolnika* bezpłatnie.

Ogłoszenia (inzeraty) rolniczo - przemysłowo - handlowe przyjmują się za opłatą 5 centów od miejsca objętości jednego wiersza drobnym drukiem, oprócz opłaty stemplowej 30 cent. od każdorazowego umieszczenia.

Ogłoszenia zaś, tyżące się wydawanych dzieł, skuteczniają się bez żadnej opłaty, skoro złożony zostanie jeden ich egzemplarz w redakcyi.

Dzieła te zostaną z końcem roku, t. j. przed 1 Lipcem 1868 r., pomiędzy członków Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego, jakoteż i całorocznych prenumeratorów rozlosowane.

Przedpłatę i ogłoszenia przyjmują: główna ekspedycja *Rolnika* w biurze Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego, i w agencji A. J. Piątkowskiego we Lwowie pod liczbą 31 miasto plac Katedralny, gdzie jest obecnie ekspedycja miejscowa; w Krakowie w księgarni W. Jaworskiego; w Poznaniu w księgarni Kamińskiego i spółki. w Paryżu u pułkownika Raczkowskiego Rue du pont de Lodi Nr. 1. — zaś tylko ogłoszenia u pp. Hassenstein & Vogler w Wiedniu; Hamburgu, Berlinie, Lipsku Frankfurcie nad Menem i Basylei.

Gdy oprócz dokładania starań w celu zapoznania swych czytelników z *ważniejszymi dziełami*, co też przez losowanie ich dopełnionem zostanie, rozpowszechnianie nasion, odznaczających się wysokimi przymiotami, za nader pożyteczne redakcyja uznała, przeto próbki tychże dodawana będą przy *Rolniku*.

Z przedpłatą na *Rolnika* można przesłać przedpłatę na **Telegraf handlowy** w kwocie 2 złr. 50 cent. rocznie, lub 1 złr. 25 cent. półrocznie.

C. k. uprzyw. galicyjski Zakład kredytowy włościański.

Pod tą firmą zawiązano u nas bank kredytowy, mający wesprzeć podniesienie się materialnego dobrobytu włościan naszych.

Bez wątpienia, cel to piękny, tak, że nie tylko każdy prawy obywatel kraju, ale nawet każdy uczciwy człowiek w ogóle powinienby z całą sympatją poprzeć osiągnięcie tego celu.

A jednak w rzeczywistości tak nie jest. Jeżeli dziennikarstwo wzięlibyśmy za miarę opinii kraju, to okazałoby się, że większość jest przeciwna temu bankowi. *Gazeta Narodowa*, *Przegląd Polski*, *Gmina* i popularny dodatek do *Gazety Nar.* p. t. *Tygodnik Niedzielnny*, stanowczo oświadczyły się przeciwko włościańskiemu zakładowi kredytowemu p. Frieda, ks. Litwinowicza, p. Ławrowskiego i t. d. *Czas krakowski* własnej opinii o tem nieorzekł jeszcze, a poparły ten zakład tylko: *Dziennik Lwowski*, *Nowiny ze świata*, i w Galicji wychodzące moskiewskie pismo *Słowo*.

Niczego tak gorąco niepragniemy, jak tego, aby piśmu naszemu zachować ile możności charakter niepolemiczny, abyśmy nie dotykając kwestyj ubocznych, bez przeszkód dążyć mogli do jedyne go celu naszego — do rozwoju rolnictwa w naszym kraju.

Ponieważ jednak kredytowy zakład włościański na czele programu swego zamieścił wspieranie kredytem materialnym najliczniejszych mas rolniczej ludności kraju naszego, t. j. włościan, więc też i *Rolnik*, jako organ stowarzyszenia rolniczego, ześrodkowującego w sobie całą postępową działalność naszą rolniczą, ma obowiązek wypowiedzieć w tym względzie swoją opinię, gdyż rzecz ta w najściślejszym zostaje związku z interesem rozwoju rolniczej produkcji kraju.

Otóż stanowczo oświadczamy, że stajemy po stronie przeciwników banku włościańskiego, a to z tych samych powodów, które tyle innych poważnych organów skłoniły do wystąpienia przeciwko niemu, mianowicie zaś powołujemy się i my w tym względzie na opinie, wypowiedziane w specjalnie tej sprawie poświęconej broszurze p. t. *Uwagi nad kredytowym Zakładem włościańskim*, gdzie z największą precyzją, a z fachową znajomością rzeczy, i ze spokojem, znamionującym uczciwe przeświadczenie o słuszności postawionej idei, wykazana jest niepraktyczność, więc ewentualnie i szkodliwość banku. Zawarte w broszurze tej zdania chętnie uznajemy za swoje, i nieznanomemu autorowi jej za wielką poczytujemy zasługę, że sumienną tą krytyką niejednego może odwrócić od przyłożenia ręki do poparcia tej lichej sprawy.

Na tem miejscu pozwalamy sobie tylko zreasumować w krótkości powody, skłaniające nas do wystąpienia przeciwko bankowi włościańskiemu.

I tak przedewszystkiem odeprzeć musimy zarzut autora szeregu artykułów *z sanockiej ziemi* w obronie banku włościańskiego zamieszczonych w *Dzienniku Lwowskim*, jakoby przeciwnicy banku dla koteryjnego interesu, ze złej woli, starali się sparaliżować działalność zakładu, mającego na celu podniesienie materialnego dobrobytu włościan. Zarzut taki — niechęć dać mu innego miana, musimy nazwać co najmniej lekkomyślnym. Piszący to ziemianin z Sanockiego niepomniął, że własne gniazdo kała, że rzucając plamiący zarzut na przeważną część opinii kraju, dlatego tylko, że ta większość niechęć się zgodzić z nim w zdaniu o rzeczy niepierwszorzędnej nawet wagi, staje w jednym szeregu z tymi, którzy postawili sobie za zadanie wmówić w świat i w nas samych, że nie mamy warunków bytu, bo masy nasze są ciemne, a inteligentniejsza część ludności jest — złej wiary...

Zwolennicy banku szeroko deklamują o niedoli ludu. O tem nie ma co mówić, to wie każdy. Żeby jednak mózgi odpowiedzieć na to, czy bank włościański, o którym tu mowa,

rzeczywiście zaradzi tej potrzebie, zapytamy tu tych, którzy znają lud nasz, czy jest to w ogóle możliwą rzeczą, żeby tak nadzwyczajnie skomplikowany instytut, jak pożyczkowy bank włościański mógł się oprzeć na nim. Lud nasz jest ciemny, więc nieufny, nieobeznany zupełnie z wszelkiego rodzaju operacjami pieniężnymi, więc niezdolny do samoistnego zarządu jakimkolwiek przedsiębiorstwem finansowem, nieposiada on zmysłu do stowarzyszania się, więc jest on złym materiałem do tworzenia spółek, i wiele innych jest przyczyn, które czynią go niezdolnym do utrzymywania własnymi siłami na tak obszerną skalę zakreślonego przedsiębiorstwa, jak gal. bank włościański. Tak jak dzieciom w szkole ludowej niedają od razu czytać klasyków, tylko elementarz, tak samo też i kredyt ludowy powinien być u nas oparty na podstawach jak najprostszyc, jak najrozumialszych dla niego. Tego nikt niezaprzeczy, że powiatowe kasy zaliczkowe, i zespolenie ich w scentralizowany organizm jest rzeczą nie zupełnie źle pomyslaną, ale jak artysta dobrze pomyslanej kompozycji artystycznej niepotrafi dobrze jej wykonać, jeżeli niema do tego odpowiedniego materiału, tak samo i piękne teorje autorów statutów banku na nic się niezdadzą, bo lud, na którym oni chcą, jak mówią, oprzeć wykonanie ich, nie jest zdolny pojąć ich, więc tem mniej jeszcze wykonać je.

Bank ten ma dostarczyć kredytu nietabularnym właścicielom ziemskim. Byłoby to bardzo pożądanem, a nawet możliwem — ale nie w ten sposób, jak tego wymaga interes takiego zakładu, jak bank włościański, który ma obejmować kraj cały. Żeby zwrot wypożyczonych z banku pieniędzy mógł być dostatecznie zabezpieczony, muszą w braku hipoteki przedsiębrane być tak uciążliwe środki ostrożności, że już to jedno mogłoby wystarczyć, żeby w krótkim bardzo czasie zdyskredytować u ludu zupełnie zaufanie w jego pożyteczność — jeżeli w ogóle udałoby się kiedy wzbudzić to zaufanie. I tak ograniczymy się tu na tem tylko, że przypomniemy statutami zawaną konieczność urzędowego opisanja majątku, porękę wza-

jemną wszystkich członków banku w granicach swego powiatu za rzetelność dłużników jego, aż do pięciokrotnej wysokości ich wkładki i t. d.

Administracja zakładów kredytowych ludowych powinna być prosta i tania, a manipulacja wewnętrzna dla każdego zrozumiała. Tymczasem administracja banku włościańskiego byłaby nadzwyczajnie zkomplikowaną, tak, że bank musiałby chyba milionami obracać, żeby ona wypłaciła mu się. A jednak trudno przypuścić, żeby bank obracał milionami, więc gdy tak nie będzie, to własny jego zarząd poźre niezadługo jego siły obrotowe.

Aby wreszcie bank ten mógł egzystować, potrzeba żeby obrót funduszków jego był jak najregularniejszy, bo jak nieregularny obieg soków, zniszczyć musi wszelką siłę żywotną każdego organizmu, tak samo i nieregularny obrót funduszków musi rozprząść organizm każdego przedsiębiorstwa finansowego. Tymczasem każdemu musi być wiadoma nieakuratność włościan naszych w uiszczaniu długów. Włościanin nasz nieraz i kilka razy tyle zapłaci prowizji samej, ile wynosi wypożyczony kapitał, a nie spłaci go prędko. Więc jakżeż możnaby nawet przypuścić, żeby włościanin *dobrowolnie* nosił każdą ratę zaciągniętego w banku długu do kasy *w mieście powiatowem*, nieraz i 6 mil odległym? Tego jednak wymagają statuta banku, i w razie nieuiszczenia, ma być na koszt nieregularnego dłużnika wyrobiony dekret sądowy do fantowania jego mienia. Zapytujemy więc i my, jak już niejedną zapytywał orędowników banku, czy takie procesa, a ewentualnie egzekucje nie wywołałyby u ludu największego rozjątrzenia? A gdyby tego nie było, to niezawodnienie w długim czasie fundusze banku rozlałyby się bez śladu.

Wreszcie obrońcy banku bardzo wiele liczą na to, że miał im tam ktoś pożyczyć pieniędzy, na hypotekę wkładek włościańskich. Nato odpowiadamy, że wcale nas to niecieszy ani też nie dziwi. Niemcy pożyczają bankowi pieniądze (rozumie się nie daremnie), bo wiedzą że one im nie przepadną — bo w ostatecznym razie sądy wyegzekwują je im od włościan, którzy zapisawszy się na członków banku, nieuiszcili pełnej cyfry przyję-

tych wkładek. Czy to jednak można uważać za dobrodziejstwo dla ludu — nie wiemy.

Pominawszy już względy idealniejszej natury, względy uczciwości i poczucia obywatelskiego, nie możemy przypuścić, żeby znalazł się w kraju naszym człowiek rozsądny, któryby nie pragnął polepszenia materialnego dobrobytu ludu. Wszakże polepszając jego byt materialny, powiększa się jego siła produkcyjna, a przez to i suma ciężarów publicznych, nałożona na kraj nasz, musi mu się stać lżejszą do udźwignania jak teraz, kiedy ona chłonie tak wielką część dochodów ludności naszej, że pozostająca reszta wystarcza nam zaledwie do nędznego wegetowania, bez widoków polepszenia położenia. Włościanin bogatszy, miałby większe potrzeby, nie wystarczałoby mu już to, czem się dziś kontentuje, więc w kraju obudziłby się dla zaspokojenia potrzeb tak licznych mas ludności większy ruch przemysłowy i handlowy, t. j. większy ruch produkcyjny kapitałów. Cena ziemi podwyższyłaby się znacznie, bo przez większą obfitość kapitałów, nietylko że spotęgowałaby się produktywność ziemi, będącej własnością mniejszych posiadaczy, ale przez naturalną emulację, i większą łatwość o kapitał wkładowy, i folwarczne gospodarstwa stawałyby się coraz racjonalniejszymi, t. j. intratniejszymi, bo drogą robocizną ręczną, zastąpiłyby maszyny, a zamiast ograniczania się na produkcji zboża niepierwszej jakości, w zamalej ilości, stosunkowo do obszaru posiadanej ziemi, produkowanoby większą ilość płodów, korzystniej mogących się rentować jak zboże; miejsce rozległych pastwisk, zajęłyby rozszerzone łąny zboża lub łąki racjonalnie uprawne, bo i chów bydła byłby racjonalniejszy jak teraz. Więcej byłoby chmielarni, więcej uprawianoby roślin przemysłowych, lepsza produkowanoby przędze, bo fabrycznym sposobem i t. d., słowem rolnictwo nasze, a ewentualnie przemysł rolniczy, wydzwignąłby się z dzisiejszego swego niemowlectwa, i wszystkie stany zarówno poczułyby bogie skutki dobrobytu. I ztąd też pochodzi, że nietylko dla samych afektów sentymentalnych, ale dla dobrze zrozumianego interesu własnego wszystkie stany *zarówno* są interesowane w

podniesieniu materialnego i moralnego dobrobytu ludu — tej najliczniejszej masy ludności kraju. Więc instytucję, mającą podobny cel na oku, niezawodnie cała inteligencja kraju przyjąłaby z całym uznaniem i jak najchętniejszym sercem. Ale bank włościański nie może się poszczycić tem uznaniem, bo on nie tylko że nie może przyczynić się do rozwoju dobrobytu ludu, ale przez niepraktyczność swoją musi zawieść położone w nim zaufanie tej pochopniejszej garstki ludu, która mu zawierzyć może, a przez to znowu na długie opóźni lata zbliżenie się mas do inteligentnej części ludności tutejszej, dla wspólnego pracowania na niwie obywatelskiej.

Otóż właśnie dla tego, że najgoręcej przekonani jesteśmy, iż dla polepszenia ekonomicznych stosunków ogółu ludności kraju konieczne jest podniesienie dobrobytu mas ludności naszej rolniczej, wzywamy szanowne Oddziały naszego Towarzystwa rolniczego, i w ogóle wszystkich, którzy są w stanie jakkolwiek wpływ wywrzeć na lud wiejski, żeby raczyli dołożyć wszelkich starań, aby niedopuszczyć do nowego bałamucenia i tak już niestety aż nadto obałamuconych umysłów włościan naszych pięknymi obietnicami zwolenników banku włościańskiego. Nie uczmy go matematyki, dokąd on liczyć dobrze nie umie — nie każmy mu zarządzać skomplikowanym bankiem kredytowym, dokąd on nie przyuczył się jeszcze umieć cenić racjonalnego kredytu na zakładach więcej przystosowanych do dzisiejszego stanu jego rozwoju umysłowego. I tu powtarzamy to, co już na innem miejscu wypowiedzianem było, że jeżeli marzymy o jakich instytucjach kredytowych, opartych na własnem i samoistnem współdziale ludu, to twórzmy lokalne kasy pożyczkowe. Na nich to lud wprawi się do tego, że pozna wartość kredytu regularnego, przyuczy się tej regularności, a nauczy się zarazem i opierać się na własnych siłach, co jak przekonuje doświadczenie wszystkich ludów cywilizowanych, nieodzownym jest warunkiem samoistnego rozwoju sił każdego społeczeństwa.

W myśl więc uchwały Wydziału krajowego, niech Rady powiatowe poprą zakładanie kas pożyczkowych gminnych, a Od-

działy powiatowe Towarzystwa rolniczego niechaj, jak już powiedzieliśmy, dopomogą w tem naszym magistraturom obywatelskim, przez co niezawodnie bardzo wiele przyczynią się do podniesienia cyfry produkcji rolniczej kraju naszego. Być może że z tych kas, wytworzy się kiedyś jakiś podobny zcentralizowany zakład, oparty na wzajemności, jak proponowany zakład kredytowy włościański, o którym tu mowa, i daj Boże, żeby to jak najprędzej nastąpić mogło, bo byłoby to świadectwem bardzo wysokiego rozwoju dojrzałości społecznej naszego ludu — ale tak prędko to nie nastąpi, a potwierdzą to niezawodnie ci wszyscy, którzy znają lud nasz.

Na zakończenie musimy się zastrzedz, jak najuroczyściej, że występując tak stanowczo przeciwko temu bankowi i objawiając zdanie, że pomysł ten uważamy za wręcz szkodliwy dla interesów naszych społecznych, nie chcemy przez to podać w wątpliwość obywatelskiej cnoty tych, którzy stają w obronie jego. Chcemy wierzyć, że czynią to oni w tem czystym przekonaniu, iż przykładają ręki do dzieła użytecznego. I my też nie możemy odmówić do pewnego stopnia zręczności temu pomysłowi, ale dla tego sprzeciwiamy się wykonaniu jego, że wedle naszego przekonania wobec faktycznych stosunków naszych dzisiejszych, wykonanie jego jest prostą niemożliwością i nie pożytek, ale szkodę przyniosłoby krajowi usiłowanie wprowadzenia tej instytucji w życie. Nieszczęsny plan ten, chociaż orja bez wszelkiej treści realniejszej, stał się już teraz jabłkiem niezgody w łonie i tak niestety niebardzo licznej inteligencji krajowej na polu, na którym może najwięcej potrzebuje ona solidarności — na polu oddziaływania na lud. *T. M.*

O racjonalności w gospodarstwie dworskiem.

Odczyt miany na toruńskim sejmiku gospodarskim

przez **Ignacego Łyskowskiego.** *)

Głównem zadaniem naszego gospodarskiego zebrania jest: podnieść bieżące i żywotne kwestje z naszego gospodarstwa społecznego.

*) Obecna rozprawa czytana była na Zgromadzeniu gospodarzy w Toruniu, w dniu 20 lutego r. b.

(Przyp. Redakcji).

Wychodząc z tego zadania, i mając mówić z działu gospodarstwa dworskiego, nie mogłem po przeszłorocznej rozprawie mojej, innego na dziś obrać przedmiotu. W przeszłym roku mówiłem z tego miejsca o warunkach pomysłności w gospodarstwie dworskiem i postawiłem jako trzy główne warunki: a) umiejętność, b) pracę, c) i rachunkowość.

Dzisiaj podnoszę warunek pierwszy — to jest *umiejętność*, który mieszcząc w sobie inteligentną część dwóch innych warunków, da mi zarazem sposobność do esencjonalnego wyczerpania pryncypalnej treści całego działu, nas tak mocno i z tak bliska obchodzącego.

Tak rachunkowość albowiem jak i praca, dzieli się na mechaniczną i umiejętną. W działach zaś umiejętnych tak rachunkowości jak pracy, jest właśnie umiejętność w tem praktycznem zastosowaniu, które określa wyraz *racjonalność*.

W umiejętnej rachunkowości leży wiadomość, co zysk, a co stratę przynosi — a więc *co robić trzeba*; w umiejętnej zaś pracy leży wiadomość, *jak robić trzeba*; a w połączeniu i praktycznem zastosowaniu tych dwóch wiadomości co robić i jak robić — leży pojęcie racjonalności w gospodarstwie.

O tej więc racjonalności w gospodarstwie dworskiem, założyłem sobie mówić jako o *pryncypalnej* działu gospodarstwa dworskiego kwestji, którą najpierw podjąć i rozwiązać trzeba, nim się do rozwiązania podrzędnych i specjalnych kwestyj tego działu przystąpi. A jeśli jeszcze uwzględnimy, że gospodarstwo dworskie ma w swoim posiadaniu większą część powierzchni ziemi w naszej prowincji — natenczas przyznamy, że kwestja racjonalności w gospodarstwie dworskiem, jest jedna z bieżących a nawet żywotnych kwestyj naszego społecznego gospodarstwa.

Nie łatwe atoli zrobiłem sobie zadanie, idąc raczej za skazówką konieczności i dobrych chęci moich, jak za wiarą w siły moje. Pojmuję więc całą trudność zadania, a jak z jednej strony wysoko cenię zaszczyt mówienia z tego miejsca — tak z drugiej strony, mając przed sobą poważny zastęp inteligencji

gospodarstwa dworskiego, nie pochlebiam sobie, że bez pobłażania sprostał zadaniu.

Wszystkie narody ucywilizowane przyjęły wyraz „racjonalność” z języka łacińskiego, i przyswoiły go sobie dla wyrażenia rezultatów nauki w jakiegokolwiek umiejętności. W żadnej wszelako umiejętności nie może ten wyraz lingwistycznie trafniej być użyty, jak właśnie w ekonomji politycznej, czyli w gospodarstwie społecznym i we wszystkich działach i odcieniach gospodarstwa społecznego. U Rzymian albowiem miał wyraz *ratio* dwa główne znaczenia: *ratio*, było rozumem, i *ratio*, było rachunkiem, i to właśnie jest, co w gospodarstwie się identyfikuje: rozum, czyli umiejętność i rachunek.

Pytam się was albowiem — koledzy gospodarze, wchodząc już w rzecz samą: co jest celem gospodarstwa?

Nie biorąc w rachubę tych gospodarzy, którzy gospodarują z amatorstwa, lub którzy nie wiedzą coby z sobą zrobili, gdyby niegospodarowali, może być celem gospodarstwa tylko *zysk*, a w ściślejszem określeniu: *zysk, osiągnięty przez produkcją i sprzedaż pożądaných materiałów żywności.*

Pojęcie zysku leży tu w wyrachowaniu stosunku kosztu do produkcji, czyli po prostu w *rachunku*. Im mniejszy był koszt a większa produkcja, czyto pod względem ilości czy jakości — tem większy był zysk; a czem większy był zysk — tem większy był *rozum* w zastosowaniu kosztu do produkcji. Chcąc zbadać ten stosunek kosztu do produkcji i tym torem trafić do określenia tej rozumności, czyli racjonalności w gospodarstwie, musimy przedewszystkiem zgłębić: co jest *kosztem* w gospodarstwie.

Bliższe rozpatrzenie pokazuje nam, że w gospodarstwie składają się na produkcję trzy czynniki: *rola, praca, kapitał*. Wartość tych trzech czynników, tak każdego z osobna, jak w ich wzajemnym do siebie stosunku, jest bardzo rozmaita, i zależy od mnóstwa okoliczności i miejscowych warunków; mianowicie od miary ludności, oświaty i bogactwa krajowego, od przymiotów ziemi i od klimatu. *Miara* zaś użycia tych trzech

czynników i modyfikacja ich wzajemnego w celach produkcji stosunku, jest *kosztem* w gospodarstwie.

Wartość wszelako każdego czynnika z osobna, tak ziemi jak pracy i kapitału, stanowi miarę użycia każdego z tych trzech czynników i ich modyfikacje w celach produkcji. Im tańszy który czynnik, tem więcej zastępować nim trzeba dwa inne droższe czynniki; im droższy który czynnik, tem mniej można nim w celach produkcji szafować.

W tej modyfikacji stosunku trzech czynników produkcji: ziemi, pracy i kapitału, leżą pojęcia dwóch przeciwnych metod gospodarstwa, które w naszym czasie *extenzywnością* i *intenzywnością* gospodarstwa nazwano. Metoda gospodarcza, która jako czynnika produkcji używa przede wszystkim ziemi, a mało pracy i kapitału — jest *extenzywnem* gospodarstwem; to zaś metoda, która na małym stósunkowo kawałku ziemi, wielkie gromadzi zasoby kapitału i pracy — jest *intenzywnem* gospodarstwem. Wyrachowanie zaś, który w każdym razie czynnik jest najtańszy: czy ziemia, czy praca, czy kapitał, jaka w celach produkcji powinna być miara użycia każdego z nich, i jaka modyfikacja wzajemnego ich stosunku, aby w danych warunkach najtańszym kosztem największe osiągać zyski — to jest zadaniem *racjonalności* w gospodarstwie.

Owoż Panowie, wprowadzam Was w punkt wyjścia dwóch rozstajnych dróg w gospodarstwie, na którym obowiązek drogokazu pełni racjonalność. Pomiędzy temi dwoma głównemi drogami, leży nieprzeliczone mnóstwo drożyn, przechodzących od jednej do drugiej metody, w których najrozmaitsze kombinacje owych trzech czynników produkcji: ziemi, pracy i kapitału, swoje zastosowania znajduje.

Wszędzie wszelako na tych nieprzeliczonych drożynach jest racjonalność drogokazem i przewodnikiem, bez którego gospodarz na bezdroża wpada i zamierzonego celu nie osiąga. Z tego punktu wyjścia możecie już Panowie mieć wyobrażenie, jaka jest rozległość tych dwóch metod i jaka doniosłość racjonalności.

Nim Was dalej w tej materji poprowadzę, przytoczę kilka przykładów, które posłużą Wam do lepszego zorientowania się w różnicy tych dwóch głównych metod.

Bywa, że na żyznych i nieprzejrzanym polach gub. Podolskiej, uprawiają gospodarze pod oziminę na jedną skibę, i tą samą skibą pokrywają zarazem jako siew wykruszone ziarna nazbyt dojrzałego zboża. Tym sposobem sieją tam oziminę po ozimieniu przez kilka lat, a skoro rola już rodzić nie chce, nowe w ten sam sposób wyzyskują obszary. Urodzajność i wielkość przestrzeni ról polnych, niemających prawie wartości, czyni tu ziemię najtańszą i dla tego głównym czynnikiem produkcji: praca i kapitał są tu w miarę taniości ziemi za drogie, i z tej przyczyny niebiorą prawie udziału w produkcji. To — panowie, jest przykład najbardziej extenzywnego gospodarstwa.

Rzućcie teraz okiem na gospodarstwa zachodnie Europy, gdzie, jeżeli można, dwa razy do roku najstaranniej rolę uprawiają, a przez kosztowną uprawę roślin pastewnych i przez sztuczne mierzwy wysoko użyźniają, nieszczędząc ani pracy ani kapitału, aby wydobyć z każdego kawałka ziemi, co tylko się da, i przez najwyższą spotęgowaną produkcją szlachetnych roślin i szlachetnych ras zwierząt, najwyższe zyski ciągnąć — to obraz najbardziej intenzywnego gospodarstwa.

Była tam ziemia tania, a pieniąż i praca droga; tu zaś przeciwnie ziemia tak droga, że już nie na włóki, ale na prety się sprzedaje, a natomiast pracy i kapitału dostatkiem dostarcza mnoga ludność, i wysokie bogactwo krajowe. Tam była ziemia głównym czynnikiem produkcji z oszczędzeniem pracy i pieniądzy — tu praca i pieniąż głównym czynnikiem z oszczędzeniem ziemi. Koło Magdeburga, gdzie są plantacje buraków cukrowych, są sta robotników dla tych plantacji do nabycia za tanią stosunkowo płacę dzienną; my tu nie dostaniemy robotnika do tej samej roboty za drugie tyle, a czasem nawet za żadne pieniąż, bo ogromni nawał prac innych, wynikających z rozległości pól naszych, wyczerpują nasz zapas rąk ludzkich. Na zachodzie Europy dostaniemy gospodarz, pragnący pie-

nieżnym nakładem podnieść intensywność swego gospodarstwa, kapitałów na trzy procent, u nas nazywają 6% pomyslnym interesem. Krótko mówiąc, kto się zapoznał ze stosunkami gospodarskimi Europy, przyzna, że czem dalej na Wschód, tem tańsza jest ziemia, a tem droższy kapitał i praca; im dalej na Zachód Europy, tem droższa jest ziemia, a tańszy kapitał i praca; czyli im dalej na Wschód, tem extenzywniejsze, im dalej na Zachód, tem intensywniejsze gospodarstwo.

C. d. n.

Rzut oka na uprawę roślin przemysłowych czyli handlowych w ogólności.

(Ciąg dalszy.)

Zważywszy zatem odrębność zapatrywań w tym przedmiocie, — zważywszy nierozważne naśladowanie tego, co w jednym miejscu jako dobre, niezgłębiwszy bliżej, czyli w tera lub owem z równą da się prowadzić korzyścią, lub nawet większą, — zważywszy nareszcie, że w wielu przypadkach nierozważna decyzja uprawy pewnych roślin handlowych, ruiną gospodarstwa zagraża, przedsięwziąłem choć w krótkości nakreślić okoliczności, na które przy uprawie pomienionych roślin, główną zwrócić należy uwagę, kto prawdziwą korzyść odnieść pragnie z uprawy tychże i jakim sposobem w niektórych razach gospodarz jest w stanie niedopisujące lecz od niego zależne niezbędne uprawie czynniki pozyskać.

Gospodarz przystępujący do uprawy jakiejś nowej rośliny, powinien być dobrze obeznany ze stosunkami miejscowemi i okolicznemi, a zatem już dłuższy czas w pewnej miejscowości gospodarować, lub wreszcie — co jednak gorzej — zaciągnąć w tej mierze zdania dawniejszych gospodarzy. Znajomość ta będzie mu rękojmią nie tylko w wyborze pewnej rośliny handlowej, ale także w rozległości tejże uprawy.

Jako pierwsze nieodzowne pytanie, które uczynić powinien — przypuszczając klimat odpowiedni roślinie — jest: czyli roślina, którą uprawiać zamysła znajdzie odbyć na targach okolicznych lub nie? i czyli jeźli takowy istnieje: cena za produkt otrzymana opłaci z pewną nadwyżką wkłady na produkcję użyte?

Jakkolwiek ostatnie pytanie przy każdej uprawie postawione być powinno, chcąc z korzyścią gospodarować, dając pierwszeństwo i większy rozmiar uprawie tej rośliny, która lepiej opłaca kosztą produkcji, to jednakże przy uprawie roślin handlowych z możliwą ścisłością przy

podobnem obrachowaniu postępować należy, bo choćby nawet cena zboża była jak najniższą, uprawa tegoż choć w mniejszym rozmiarze zawsze o tyle rozciągniętą być musi, by potrzeby własne tą ściśnioną uprawą pokrytemi być mogły, gdy przeciwnie w podobnych razach uprawa roślin handlowych zupełnie zaniechaną być powinna. Wypadki jednak podobne rzadko się zdarzają, właśnie z powodu ograniczonej uprawy ceny dość wysokie na produkta z roślin handlowych istnieją i nie wielkiej zmianie podlegają.

Wróćmy jeszcze do łatwości odbytu i zastanówmy się bliżej cokolwiek nad odległością targów: czy produkta nasze w bliskości na targach okolicznych lub centralnych (głównych) czy dopiero po za granicami kraju naszego spieniężone być mogą.

Wiele roślin z tego działu znachodzi odbytu w każdym mieście, inne wymagają przewozu do miast znaczniejszych (targów centralnych), a inne za granicę kraju.

Weźmy dla przykładu uprawę *drapacza* (*Dipsacus fullonum*), którego użycie w sukiennictwie wielką odgrywa rolę, a którego skuteczność w działaniu żadnem sztucznym narzędziem zastąpić niezdolano. Oto ta roślina, przybierająca większe rozmiary w uprawie w pobliżu fabryk sukna, może w naszych stosunkach z korzyścią być uprawiana, czy może wytrzymać konkurencję z uprawą zagraniczną, wspieraną klimatem, żyznością roli przez podniesioną kulturę, łatwością odbytu? — powiemy bez obawy zarzutu — *nie*, bo pominąwszy nawet żyzność roli, która melioracją polepszoną być może, popiera nas w naszym *nie* trudność odbytu (?) i pewne ryzyko spowodowane dłuższym transportem, a choć w ostatnich czasach i dziś coraz więcej buduje się koleje żelaznych przez które miejsca odległe, znacznie zbliżonemi zostały, to prawdę mówiąc, koleje te — zasypując nas rękodzielami zagranicznymi — wysokością opłat frachtowych, stają się dla naszych surowych płodów krajowych nieprzystępnymi.

Toż samo ma się z uprawą wielu innych roślin handlowych np. z *Marzanną* (*Rubia tinctoria*) z *urzetem farbiarskim* (*Isatis tinctoria*) z *szafranem* (*Crocus sativus*) i t. p.

Uprawa *marzanny*, przybierająca dość znaczne rozmiary, szczególnie we Francji, znachodzi tam odbytu nie mały; znaczna jej ilość spotrzebowaną bywa do farbowania ubrań armii tamtejszej, a oraz służy za podstawę innym trwałym kolorom; — tam sprzyja i klimat jej uprawie więcej niż u nas. Korzenie tej rośliny, staniowiące produkt handlowy, wymagają poprzedniego wysuszenia, nim fabrykantom odstawione będą, co przy pięknej cieplej jesieni da się uskutecznić na wolnem powietrzu, lecz w naszych stosunkach klimatycznych, przy krótkim lecie, a często

mokrej jesieni z wczesnymi przymrozkami, o podobnym postępowaniu nie zawsze mowa być może, z tego też powodu konieczne urządzenie sztucznych suszarni przewiewnych, podnosi znacznie koszty produkcji.

Tych parę przykładów sądzę że wystarczą na poparcie pierwszego punktu i wykazania potrzeby gruntownego zastanowienia się nad wyborem nowej rośliny.

Jako dalszy rozbiór tego punktu równie ważny, który już z poprzednich przykładów wynika, dalszego zatem tłumaczenia niepotrzebuje, będzie: uwzględnienie stosunków klimatycznych miejscowości i położenia. Co do ostatniego — pod względem przedmiotów glebę otaczających np. lasów, wzgórz lub budowli znaczniejszych, jako też co do nachylenia — do dać wypada, że takowe w znacznej części przyczynić się mogą do złagodzenia nieprzyjaznych stosunków klimatycznych, tak np. pochylenie mierne gleby ku słońcu (ku południowi), otoczenie lasem lub wzgórzem od stron wiatrów panujących w okolicy i t. p. Położenie ze spadkiem ku południowi dozwala łatwiejszego i szybszego ogrzania ziemi promieniami słońca, pracę z wiosny prędzej rozpocząć pozwala i dłużej w jesieni na dokonczenie wegetacji oczekiwać; lecz tu także zastanowić się trzeba, czy dla wszystkich roślin handlowych bez wyjątku podobne położenie i nachylenie byłoby odpowiednie. Wiele roślin znoszących doskonale nasz klimat, dla wydania dobrego płodu, wymagają nachylenia przeciwnego i otwartego miejsca np. len; inne wolą równiny bez pochyłości. O takim stosownym wyborze, daje nam doskonałą wskazówkę nauka uprawy każdej po szczególe rośliny.

Skład chemiczny roli, i teje własności fizykalne, stanowią dalszy rozbiór okoliczności, towarzyszących korzystnej uprawie roślin handlowych. Dla ważności tego punktu, musimy nieco dłużej nad nim się zatrzymać.

Każdego rolnika jest obowiązkiem dokładnie zastanowić się nad tym przedmiotem, bo krok nierozważnie poczyniony w tym kierunku, nie tylko naraza go na utratę jednorazowego zbioru, ale w wielu razach pociąga za sobą znaczną ofiarę pieniężną, bez której rośliny z tego działu lichy tylko plon dadzą.

Z rozbiorów chemicznych z przeważną ilością roślin handlowych wynika, że do korzystnego udania się tychże, znaczna ilość pokarmów w stanie rozpuszczalnym w roli znajdować się powinna, jeśli tych brak, roślina dostaje stagnacji w rozroście, a w końcu zupełnie niszczyje, wyczerpnawszy wprawdzie składniki w roli będące, lecz dla jej udania niedostateczne, które jednak rozwojowi rośliny działu wystarczyć by mogły. Widzimy zatem z tego, że taka uprawa przy niedostatecznych składnikach potrzebnych rozwojowi rośliny handlowej, oddziaływa nie-

korzystnie na możność uzyskania dochodu na drodze uprawy roślin, innych przymiotów. Wymagania roślin handlowych pod względem składu chemicznego roli są znaczne, bo prócz mnogości, wymagają zarazem do zupełnego rozwoju najcenniejszych pokarmów, t. j. takich, których ilość w roli w ogóle jest mała, jako to: kwasu fosforowego, niedokwasu potażu, siarki, wapna, azotu, ostatniego wprawdzie źródła w atmosferze szukać należy, dla przyswojenia jednak tego koniecznego pokarmu równocześnie stosowna uprawa roli towarzyszyć powinna, by ten nieodzowny składnik stał się udziałem rośliny.

Rzadko zdarzają się ziemie pod względem składu chemicznego odpowiednie z natury uprawie tych roślin bez wkładu kapitału i pracy człowieka.

Nawet na słynnych niedawno z żyzności niwach Podola, coraz bardziej uczuwać się daje potrzeba gnojenia. Posiadacze ziem tamtejszych, niewiedząc co gnojenie znaczy, do pewnego tylko czasu cieszyli się z przymiotów swych ziem, dziś już coraz bardziej cenią i starają się pozyskać dobry nawóz, przedtem do rzek, stawów wywożony, palony lub w inny sposób marnowany. Tego odmiennego teraz postępowania, nauczyło ich własną praktyką nabyte doświadczenie, że nie można żądać od ziemi, by ciągle bujne, prawie walące się płony wydawała; ziemia nie zasilana z wewnątrz, coraz lichszy plon wydaje, gdyż żyzność jej naturalna wyczerpniętą została uprawą pszenicy, tytoniu i kokurudzy.

To samo tyczy się i innych miejsc i krajów, odznaczających się naturalną żyznością. Dziś już powiedzieć można, że jedynie zatopom Nilu lub innych wód dobrych przymiotów ulegające pola, żyzność swą bez przyczynienia się ręki człowieka utrzymać są w stanie, bo tu w miejscu człowieka natura sama użyznienie wykonywa.

Czy sztuka uprawy ziemi polega na czem innem, nie na powróceniu zepsutej równowagi? — zapytuje znakomity Liebig w chemii swej zastosowanej do rolnictwa. W istocie, bez namysłu odpowiedzieć możemy na to pytanie: *tak, a nie inaczej*, bo czyż można pomyśleć, ażeby kraj bogaty i żyzny, z handlem kwitnącym, wywożącym przez wieki plody swej ziemi w postaci zboża i bydła mógł swą żyzność zatrzymać, jeżeli ten handel nie zwróci w postaci nawozu pierwiastków z gruntu wyciągniętych, których atmosfera nagrodzić się może?

Z dotychczas powiedzianego da się wyprowadzić łatwo wniosek, że potrzeba dostatecznej ilości nawozu, i to dobrego, zawierającego składniki powstać mającej rośliny, jest nieodzowną dla korzystnej uprawy. Dla tego też płodozmiannem w który uprawa pomienionych roślin wchodzi powinna być równocześnie znaczniejsza niż dotychczasowa uprawa pasz objętą, szczególnie w takich okolicznościach, gdzie niedostateczne łąki, trudność przykupna sztucznego pognoju, lub odległość miast gnoju

stajennego pozyskać nie pozwala; kto jednakże myśli, że przez uprawę roślin handlowych ponosi ofiarę, przeznaczeniem większej przestrzeni na uprawę pasz, sądząc, że zbożem takową zasiawszy donosną rentę otrzyma. Kto tak twierdzi, powiadamy mu, że jest w błędzie, bo tylko powiększona produkcja pasz korzystny wpływ wyrzuci może na obrót całego gospodarstwa i na powiększenie czystego dochodu, przestrzeń bowiem uprawie pasz poświęcona, sownie spleconą będzie produktami zwierzęcymi (mając zarazem racjonalny chów bydła na względzie) a pognój pozostały, sprzęt plonów polepszy. W każdym razie, gospodarstwo początkujące, a tem bardziej chrome, niepowinno się zabierać do uprawy roślin handlowych, tych gospodarstw bowiem przedewszystkiem zadaniem być powinno: produkcja pasz i nawozu, jeśli myślą o przyszłości i o powiększeniu płodności ziemi, dla zwiększenia przychodu przy tych samych wydatkach.

D. n.

Zabezpieczenie

przez Edmunda About.

(Dokończenie.)

Lecz w handlu pieniądzy, równie jak we wszystkich innych handlach, drogość ma środek zaradczy, zupełnie potwierdzony. Jest nim: konkurencja. Skoro istniejące Towarzystwa zbyt drogo sprzedają przychody i kapitały, powstają nowe, które za niższą cenę toż samo dają; a nadto oprócz francuskich 10 jest ich 200 w Anglii, 40 — 50 w Niemczech w Belgji i Holandji, które w szranki konkurencji wstępują, i przywracają równowagę. Aż do dzisiejszej chwili, zabezpieczenia na życie, których nie trzeba mięszać z tontynami, zawsze zarabiały, nigdy nie traciły: mniemam więc, że jest matematycznie niepodobnem aby uchybić mogły swym zobowiązaniom. Mechanizm ich łatwy do pojęcia. Starzec, oddający towarzystwu kapitał swój dla przysporzenia sobie wysokiego, a pewnego dochodu, może żyć i sto lat i dłużej. Towarzystwo nie straci, bo ten sam interes z wielu starcami zawiera, przypuściwszy, że jeden z nich dojdzie do nadzwyczajnie długiego wieku, to średnia stopa ulega zawsze prawom określonym, znanymi, spisanim. Powtórę, dla tego nie straci, bo Towarzystwo przedsiębierze szereg czynności równoległych, które mają na celu zwiększanie jego przychodów w miarę długości życia ludzi.

Podczas kiedy od jednych kupuje kapitał w zamianę za przychód, kupuje od innych przychody w zamianę za kapitały. Obie operacje idą obok siebie, rachuby Towarzystwa są obliczone na ich największą korzyść

tak z jednej, jak z drugiej strony, a kiedy ktoś proponuje targ, oświadczając z dobrą wiarą, że na nim zyskuje, można się na niego spuścić.

Tak samo rzecz się ma z kupującym kapitał za rocznie ustanowioną prymę. Mniejsza o to, czy on zaraz po zapłaceniu pierwszej prymy umrze, lub czy długo opłacać się będzie. Byt Towarzystwa jest oparty na masie, bo ono traktuje nie z pojedynczą osobą, a spekuluje na masy. Przyjmując obowiązek płacenia pewnego kapitału nazajutrz po czyjejs śmierci, przyjmuje się termin niepewny, lecz skoro tysiąc ludzi tego samego wieku podobnie zaangażowanych zostaje, przypadek jest usunięty, a w latach 10 pobory znacznie przewyższają wykłady. A nawet i w razie cholery ryzyka Towarzystwa równoważą się, i cokolwiek nastąpi, są one zawsze w zysku. Przypuśćmy zresztą, że pomimo tych wszystkich ostrożności, jedno z istniejących Towarzystw zabezpieczenia zostaje w bycie swoim zachwiane. — I to jest przewidzianą rzeczą, komisarz rządowy, przydany mu do kontroli, skoro widzi, że połowa majątku znika, zawiesza jego czynności; inne mocno stojące Stowarzyszenie, przejmuje zabezpieczonych, a połowa majątku pierwszego, starczy zadosyć na bieżące zobowiązania tegoż.

A więc i w takim przypadku interesenci niczego obawiać się nie potrzebują.

Wydoskonalono już zabezpieczenie na życie przez wynalezienie zabezpieczeń mieszanych, tj. takich, mocą których zabezpiecza się sobie kapitał do odebrania za życia, jeżeli po pewnym przeciągu lat jeszcze żyje, a gdy nie dożyje tego terminu, to kapitał odbierają sukcesorowie. — Ta kombinacja, jak i inne tym podobne, ma w sobie tę przyjemność, że podnieca zapal do zabezpieczenia się, jest bodźcem interesu osobistego.

Zważywszy nadto, że zabezpieczenie życia daje kredyt przez zabezpieczenie potrzebującemu go, musimy znaczenie zabezpieczenia podnieść tem wyżej. Zdolny a uczciwy człowiek mógłby się dorobić, gdyby miał kapitał. Dać mu go — a nuż on umrze przed czasem! to się naraża na stratę kapitał; przez zabezpieczenie zaś życia dłużnika, kapitał się upewnia, a w razie śmierci jego, dłużnica zwraca go w całości w ręce wierzyciela.

Zabezpieczenie w krajach, w których człowiek umie ciągnąć z niego korzyść, jest agentem kojarzącym małżeństwa, jest prawdziwie wielkiem dobrodziejstwem.

Otóż w głównych zarysach treść książki: o zabezpieczeniach.

Chciałem napisać krytykę tej znakomitej pracy p. Edmunda About, z którą nas zapoznał niezmordowany w pracy publicysta nasz, i autor biblioteki nauk moralnych i politycznych, p. Karol Forster.

Krytyka skończyła się na sprawozdaniu z pięknej treści tego dzieła.

Oby publiczność rąco się wzięść chciała do czytania go, nagrodzi przez to nietylko i zachęci czcigodnego p. Forstera do dalszej pracy, ale zarazem i zapozna się z potężnym i niemylnym czynnikiem wzbogacania się.

»Sprawa asekuracji, jak słusznie powiada p. Forster w przedmowie do swej pracy, jest zdobyczą dziewiętnastego wieku. Jako taka nie mogła być pojętą przez ludzi innych czasów, wzrosłych w innych wyobrażeniach, zostających pod wpływem starych przesądów.

O ile ta sprawa jest ważną, niech mi wolno tylko będzie przytoczyć, że w Anglii Towarzystwa: *Scottish Widow's* i *Gresham* w rocznych prymach, czyli, jak je chce nazywać szanowny przyjaciel mój, p. Michał Levi z Inowrocławia, »strachowe« zbiera sumę 290.000 tal.

W Ameryce zaś dochód z prym, rocznie zbieranych, jednego tylko Towarzystwa wynosi $1\frac{1}{2}$ miliona. Nigdzie dotąd nie widziano jeszcze, ażeby w jednym roku dochód z prym o 50% się powiększył, a w 2 latach liczba polic się podwoiła. Potężna w twórczości Ameryka, i pod tym względem olbrzymieje. Wedle tej propereji w lat 10, liczba polic w Ameryce wzrosnąć musi do liczby 10 milionów, a samo zbliżenie się do tych wyników, czyni z zabezpieczenia na życie najważniejszą z dźwigni do podniesienia dobrobytu ludzi.

Otóż na ten tak ważny przedmiot zwraca p. Forster pracę swoją uwagę nasza.

Bolesław Prawdzic Chotomski,

inspektor, i główny agent Towarzystw asekuracyjnych
od śm ertelności była, na życie, od ognia i gradu.

Zamieściliśmy pracę p. Chotomskiego dla zwrócenia uwagi szan. czytelników na książkę p. Edmunda About, przepolszczoną przez p. K. Forstera. Z treści tego artykułu mogli się szan. czytelnicy przynajmniej w najogólniejszych zarysach obznajomić z zasadami ubezpieczenia na życie.

Z przyjemnością przychodzi nam donieść, że jeżeli komuś rzeczywiście to co tu powiedzianem było o zabezpieczeniu, trafiło do przekonania, to że w niedługim czasie będzie on miał sposobność ubezpieczyć się już w krajowym naszym asekuracyjnym Towarzystwie krakowskim. Dyrekcja tej instytucji, z prawdziwie obywatelską zapobiegliwością stara się, żeby ona jak najwszechstronniej rozkorzeniła pożyteczną działalność w społeczeństwie naszym. Plan matematyczny przyszłych wzajemnych ubezpieczeń na życie jest już bowiem gotów, tak, że najbliższemu walnemu zgromadzeniu członków Towarzystwa, będzie już mógł całkowity projekt przedłożonym być do traktowania wedle statutów.

Oto niektóre szczegóły z tego planu, których nam udzielił no ze strony jak najkompetentniejszej: zabezpieczenie pewnego kapitału po dojsciu do pewnego wieku, a to według różnych kombinacyj; zabezpieczenie towarzyskie, gdzie kapitał pewny wypłacony będzie, gdy jedna z dwóch zabezpieczonych osób umrze; zabezpieczenie kapitału po skonie pewnej osoby, jeżeli druga osoba, naprzód wskazana, po ten czas jeszcze żyje; zabezpieczenia wyprawy dla dziewcząt; zabezpieczenia renty, przy różnych kombinacjach; zabezpieczenia pensyj na wypadek przypadkowej, lub przez starość spowodowanej nieudolności do pracy.

Nadto chce Towarzystwo asekuracyjne krakowskie przy tej galezi wprowadzić kasę pożyczkową, do czego służyć mają premie wpłacone, to zaś wypływa z natury rzeczy, że członkowie będą mieli pierwszeństwo.

Oto krótki rys zamiarów Towarzystwa asekuracyjnego krakowskiego, a oprócz powyższych ubezpieczeń będzie ono miało tak zwane tantiemy, do których będą należyć grupy dzieci na pewien z góry oznaczony czas, z tym warunkiem, że dzieci pozostałe przy życiu w czasie oznaczonym, stają się właścicielami całego kapitału, naturalnie w miarę udziału.

Sprawozdanie z posiedzenia Komitetu

Tow. gosp. galic. na dniu 18 marca b. r. odbytego, pod przewodnictwem J. E. hr. Krasickiego, za współudziałem nowo obranego Prezydium i ośmiu członków Komitetu.

Po przyjęciu protokołu z ostatniego posiedzenia, uchwalono w sprawie rewizji statutów:

1. Towarzystwo ma odtąd nosić nazwę: Lwowskie Towarzystwo gospodarcze.
2. Cel i zadanie Towarzystwa mają pozostać te same.
3. Zatrzymuje się podział Towarzystwa na Oddziały z zastrzeżeniem, że za punkt wyjścia służyć mają istniejące Oddziały, a wytworzenie nowych pozostawia się zjazdowi centralnemu delegatów.
4. Stanowi się zarazem, że każdemu członkowi wolno jest należeć do tego Oddziału, gdzie mu dogodniej będzie, jakoteż do kilku Oddziałów naraz.
5. Osoby moralne mogą być członkami Towarzystwa, zastępywać je jednak mogą tylko członkowie Towarzystwa.
6. Żaden członek Towarzystwa nie może być delegatem z kilku Oddziałów, a żaden członek Komitetu delegatem.
7. Każdy Oddział oznaczy siedzibę swej Rady, i nazwę jaką nosić pragnie.

8. Wszyscy członkowie, po za obrębem sieci Oddziałów zamieszkali, tworzyć mogą Oddziały zbiorowe.

II. Na prośbę p. Broniewskiego, o udzielenie mu posady docenta weterynarji przy szkole dublańskiej, uchwalono odpowiedzieć odmownie.

Krasicki.

Sprawozdanie z posiedzenia Komitetu

c. k. Towarzystwa gosp. odbytego na dniu 23 marca b. r., pod przewodnictwem J. E. hr. Krasickiego, za współudziałem nowo obranego Prezydjum, i dziewięciu członków Komitetu.

Po przyjęciu protokołu z ostatniego posiedzenia:

1. Przystępując do podziału referatów *uchwalono*: przyjąć za podstawę istniejący dotąd podział przedmiotów na główne trzy działy, mianowicie:

1. Sprawy organizacji, wewnętrznego porządku, i ogólnych styczności na zewnątrz.
2. Sprawy dublańskie.
3. Sprawy fachowe,

i rozebrano między siebie referaty.

2. W sprawie wydawnictwa *Rolnika* zapadły następujące uchwały:

- a) utrzymać wydawnictwo do końca b. roku;
- b) w tym celu traktować z dotychczasowym redaktorem; w razie zaś, gdyby układ do skutku nie przyszedł, rozpisać konkurs.
- c) celem zmniejszenia wydatków na portorja listów okólnych, kosztem Towarzystwa drukowanych, mają być one dodawane osobno, i rozsyłane wraz z *Rolnikiem*, w myśl ostatniego Ogólnego Zgromadzenia;
- d) sprawozdania, w *Rolniku* zamieścić się mające, przydzielić jednemu z członków Komitetu, a wydawać z podpisem prezesa;
- e) temuż członkowi Komitetu, jako referentowi dla *Rolnika*, przysłużyć nadzór nad tym pismem, a obowiązkiem redakcji będzie, uwzględnić życzenia Komitetu;
- f) do traktowania z dotychczasową redakcją upoważnia się komisję, do tej sprawy poprzednio wybraną, pozostawiając jej wolność, w razie gdyby układ spełził na niczem, proponowania innego redaktora.

3. Przechodząc do elaboratu komisji statutowej, przyjęto dalej następujące zasadnicze punkta:

A. Oddziały powinny obejmować wszystkich członków czynnych Towarzystwa, i tylko należąc do jednego z Oddziałów, można być czynnym członkiem Towarzystwa.

B. Towarzystwo centralne nie istnieje, tylko władze centralne.

C. Takimi władzami są:

I. Rada ogólna, złożona z delegatów pojedynczych Oddziałów.

II. Komitet wychodzący z wyborów Rady ogólnej, a składający się z prezesa, wiceprezesa i dwunastu rzeczywistych członków.

D. Jednym ze środków do dopięcia celów Towarzystwa jest *zjazd ogólny miłośników gospodarstwa*, na którym zapadłe uchwały mają tylko znaczenie doradcze.

Zjazd taki zarządza Towarzystwo corocznie, z przestrzeganiem istniejących przepisów.

E. Względem członków postanowiono:

I. Członkiem Towarzystwa może być każdy człowiek, którego gospodarstwo krajowe zajmuje.

II. Przyjęcie następuje przez ten Oddział, do którego członek się zgłosi.

III. Wkładka najniższa, do której każdy członek jest obowiązany, wynosi 4 złr. w. a. rocznie, z kwartalnymi, jeżeli chce, wpłatami.

Wolno jednak każdemu członkowi zobowiązać się do wyższej wkładki, która w takim razie ma być iloczynem liczby 4.

IV. Wstępujący do Towarzystwa winien oświadczyć, do jakiej wkładki rocznej chce się zobowiązać, wysokość jednak wkładki nie zmienia w niczem jego stanowiska w Towarzystwie, ani nie nadaje mu praw innych, tylko ewentualne korzyści materialne mogą mu być przyznane większe, a to w miarę opłacanej wkładki.

Krasicki.

I. Rada połączonych Oddziałów rudeńsko - grodeckiego ukonstytuowana została w dniu 25 stycznia jak następuje: Przewodniczący p. Jan-ko Henryk; zastępcą przewodniczącego p. Włodzimierz Niezabitowski; radnymi pp. Andrószewski Ignacy, Górski Jan, Mateczyński Konstánty, Breuer Jan i Weissmann Edward.

II. Oddział łwowski obrał na posiedzeniu dnia 1 lutego przewodniczącym swoim w miejsce p. Kazimierza Grocholskiego, p. Jana Konrada hr. Załuskiego.

III. Oddział stáromiejski ukonstytuował się dnia 29 stycznia, i obrał przewodniczącym p. Kazimierza Mielnickiego. Wybór radnych odłożono na później. Na temże posiedzeniu przybrano 22 członków nowych.

Przegląd handlowo-rolniczy.

(T. M.) Charakter ruchu handlowego od czasu ostatniego naszego sprawozdania nie zmienił się bynajmniej, tylko owszem ustalił się, wszy-

stkie bowiem sprawozdania handlowe z ubiegłych dwóch tygodni zaczynają się od narzekania na ogólną stagnację w obrocie. Osłabienie ruchu jest niemal tak wielkie, jak wśród lata przed samymi żniwami. W atmosferze politycznej panuje teraz ogólna cisza, która urzędowo nazywa się wprowadzeniem się nadziei pokojowych, ale nikomu jakoś nie chce się wierzyć w to ustalenie się pokoju, a mianowicie spekulantom, którzy wolą je raczej nazywać ciszą przed burzą, i dlatego też kapitałów swoich niechęcią narażać na los niepewny. Gotówka cofa się z obrotu spekulacyjnego, a masa jej zwiększa się po wszystkich depozytach.

W Austrii specjalnie, jest druga jeszcze, nie mniej ważna przyczyna stagnacji handlu. Są nią projekta finansowe ministerjalne. Jedni boją się zamienienia ich w ustawę obowiązującą, a inni obawiają się znów tego, co Rada państwa zrobi z deficytem w razie, gdyby nie przyjęła przedłożenia pana Brestla, bo bądź co bądź, deficyt ten pokryć potrzeba jakimś sposobem koniecznie. Ta niepewność wywiera na ruch handlowy jak najniekorzystniejszy wpływ.

W handlu zbożowym panuje taka sama stagnacja, jak i w całym handlu w ogóle. Nie należy jednak osłabienia ruchu brać za jedno i to samo ze znizowaniem cen, gdyż można powiedzieć, że ceny utrzymują się stale na jednej stopie, a to z tej przyczyny, że (oprócz Węgier rozumie się) nigdzie niema tego roku zboża zanadto. I u nas w Galicji niezawodnie nie pytałby nikt na niepewność pokoju europejskiego i na projekta pana Brestla, a sprzedawałby coby mógł — gdyby u nas było gdzie zboże do sprzedania. Ale że go niema, więc mówiąc po kupiecku w handlu naszym zbożowym panuje stagnacja....

Przeciętne ceny na targowicach, więcej mogących nas obchodzić są:

Pszenica: W ogóle charakter obrotu tym artykułem jest spokojny, popyt był tylko za lepszymi gatunkami. Ceny: We Lwowie 12—13 g. za korzec; we Wrocławiu 107—123 sbgr. za cetnar cłowy, na winspłu podniosły się tam ceny o 1 talara. W Berlinie płacono za 2000—2100 funt. 86—93 tal. W Wiedniu za 87—88 funt. płacono 68—7·20 g.

Żyto: Jak we wszystkim tak i tu brak ożywienia. We Lwowie ceny niemal nominalne tylko (7·50—8 g. za korzec); we Wrocławiu podniosły się o $\frac{1}{2}$ —1 tl. na 2000 funt. We wrocławskich sprawozdaniach giełdowych spotykamy notowania galicyjskiego żyta (80—84 sbgr. za cetnar) Zresztą notowano: We Wrocławiu za 84 ft. 80—88 sbgr. a 69—71 tl. za 2000 ft.; w Berlinie winspel 70—75 tl. Lecz w Szczecinie doszły ceny do 80 tl. za 2000 ft.

Jęczmień: Ruch słaby, i słabnie ciągle. We Lwowie za 142 funt. 5·80—6 g. We Wrocławiu przy końcu był popyt trochę żywszy, płacono

za 74 ft. 60—67 sbgr. Najlepsze gatunki płacono tam o 1 sbgr. wyżej nad notowane ceny. W Berlinie notowano wispel 1750funtowy 50—58 tl., usposobienie mdle, tak samo jak i w Wiedniu.

Owies: We Lwowie 2·90—3·20 g. za 100 funt.; we Wrocławiu 37—40 sbgr. za 50 ft., na nasienie po 5 sbgr. nadto, zresztą popytu niema. W Berlinie za 1200 ft. 32—36 tl. Po 36 tl. płacono tam tylko najprzedniejszy towar węgierski i szlązki, za owies galicyjski notowano 32 do 34 tl. Popyt żywszy.

Groch: We Wrocławiu 75—80 tl. za 90 ft. grochu pięknego, lichsze gatunki 70—74; w Berlinie najlepszy groch (do gotowania) za 2250 ft. 74—78 tl., lichszy 66—70 tl.

Koniczyna: Na niemieckich targowicach jest ruch w handlu tym artykułem bardzo nieregularny, we Wiedniu ożywił on się przed świętami trochę, ale na podniesienie cen nie wpłynęło to bynajmniej—lichego towaru trudno nawet było pozbyć się. We Wrocławiu płacono: koniczynę czerwoną 10—14³/₄ tl., białą 11—20 tl. bardzo żywego popytu tam niema. We Wiedniu za cetnar koniczyny styryjskiej 23—25 g. węgierska lucerna 31—32 g. czeska biała 28—29.

Konopie: We Wiedniu 18—20·50 czesane 24·50—30·50 za cetnar konopi galicyjskich. Konopie włoskie płacono tam od 45—75 g. a inne gatunki lepsze 28—70 tl. Popyt żywy, ale towaru niema.

Len podnosi się w cenie nieustannie, popyt nadzwyczajnie żywy. Płacą w Wiedniu: Morawski najlepszy 33—36 g. lichszy 28—30 g. czeski 24—30 g. polski 18—20 czesany 24·50—30 g. za cetnar z tąd.

W ogóle na lnie i konopiach można teraz porobić dobre interesa, bo popyt na te artykuły wzmagą się nadzwyczajnie z powodu podrożenia jedwabiu i bawełny. Jak wiadomo handel temi artykułami jest dla naszego kraju dość ważny, a w danych warunkach mógłby stanowić jeden z najkorzystniejszych artykułów eksportu naszego, bo z natury mamy wszelkie warunki po temu, lecz nieumiemy niestety korzystać z tego daru natury i własną pracą nie podnosimy jego wartość. Sposób rozsznienia jest u nas tak lichy, że fabrykanci rude i chropawe włókno tutejsze tylko o jeden stopień wyżej cenią nad kłaki. Czesanie także jest mało warte, bo tutejsze czesane włókno nazywa się w języku handlowym «surowem» włókmem, a czeszą je dopiero fabrycznie, co niewiele kosztuje, a więcej może jak o 20% podnosi cenę towaru. Tych 20% chowają już jednak Niemcy do kieszeni.

Spirytus: Z powodu świąt żydowskich nie było w zeszłym tygodniu prawie żadnego obrotu tym artykułem, co jest oznaką zupełnego braku popytu, bo w razie gdyby go potrzebowano, to pomimo świąt żydowskich obrót by nieustął. W przeciągu całego wielkiego tygodnia fluktuacja cen wahała się między ¹/₄ a ¹/₂ centa na stopniu, jest to najlepszą miarą stagnacji. Notowano: melasę po 49—49¹/₂, kartoflanka 49—50 centów, spirytus rektyfikowany 52—52¹/₂ c. za stopień.

Bydła rzeźnego z Galicji było na wielkosobotnim targu wiedeńskim 1650 sztuk. Płacono za cętnar mięsa 26.50—28 g. za sztukę od 145—205 g. Co do zbiorów ozimych są wszędzie jak najpiękniejsze nadzieje. Roboty wiosenne już rozpoczęły się przed świętami nawet w niektórych okolicach, wyżej od nas ku północy położonych. U nas jeszcze mokro. Chybaby coś niespodziewanego zaszło, żeby handel ożywił się, bo z powodu wpływu wysokości aźnia na ceny produktów rolnych, żywsza fluktuacja na piętnej giełdzie, bezpośrednio oddziaływa i na ceny zbożowe. Teraz, jak powiedzieliśmy na początku, giełda pieniężna jest przygnębiona dręczącą niepewnością obecnej sytuacji politycznej, więc ruch na większą skalę i w zbożowym handlu przycichł.

Przegląd dzisiejszy zakończymy uprzejmą prośbą do łaskawych przyjaciół pisma naszego, aby raczyli zasilać je wiadomościami o stanie posiewów w różnych okolicach kraju. Wymaga tego interes samych czeltników w szczególności, a całego kraju w ogólności, bo przez takie zestawienia sprostowań świadomi będziemy tego, co mamy.

Rozmaitości.

— *Wiedeńskie Towarzystwo gospodarcze* mianowało hr. Alfreda Potockiego swoim członkiem honorowym.

— *Nasienie sosny.* Na zapytanie kancelarji Komitetu c. k. Tow. rolniczego, kiedy, i ile należy siać nasienia sosny, nadesłał członek tegoż Komitetu, dr. Strzelecki, następujące wyjaśnienie:

1. Przy siewie potrzeba na morg n. a. nasienia ze skrzydłami 20 Ź, bez skrzydeł 15 Ź. Przy siewie rzędowym, połowę tej wagi.

2. Najlepsza pora siania jest wcześniej na wiosnę zaraz po zejściu śniegów, aż do połowy maja; czem wcześniej tem lepiej.

3. Tego roku trudno będzie dostać tu w kraju nasienia, bo bardzo mało jest szyszek. Potrzeba je będzie sprowadzić z zagranicy, najlepiej od p. Alfreda Ressler, w Opawie na Szlązku.

4. Cena: zhr. 100—120 w. a. za cętnar nasienia tegorocznego — a może i więcej.

Do tego wyjaśnienia szanownego profesora dodajemy z własnej strony, że p. Jenewein z Innsbrucku nadesłał nam cennik nasion leśnych, gdzie ceny nasion sosnowych zdają nam się o wiele niższe od cen p. Alfreda Ressler, o którym wspomina p. Strzelecki. P. Jenewein podaje następująco ceny: smereka czarna 55 g. modrzew 60 i 80 g. sosna szczytowa 30 g. kozodrzew 70 g. świerk 44 g. sosna zwyczajna 77 g. sosna Weilmutha 350 g. za cętnar.

— *Kto potrzebuje pomocnika do gospodarstwa, pisarza lub człowieka do jakiegokolwiek bądź zajęcia podobnego, temu możemy polecić bardzo spokojnego usposobienia, młodego Litwina. Kto dałby mu zatrudnienie, ten miałby niezawodnie i pożytek i zasługę. O bliższą wiadomość prosimy udać się pisać do Redakcji *Roelnika*, w kancelarji c. k. Tow. gosp. gal. we Lwowie.*

— *O gminnych kasach pożyczkowych* wyszła teraz broszura, popularnie napisana przez p. Teofila Merunowicza. Nabyć ją można w administracji *Gazety Narodowej* i we wszystkich księgarniach po 50 ct. za egzemplarz.

01. Lipca 1868 - 1. Lipca 1869

18

ROLNIK,

czasopismo rolniczo-przemysłowe,

Organ

c. k. galicyjskiego Towarzystwa gospodarskiego,

redagowany

przez

Rudolfa Günsberga,

Dra filozofii z Jeny, profesora technologii chemicznej przy Akademii technicznej we Lwowie, czynnego członka galicyjskiego Towarzystwa gospodarskiego i t. d.

Tom III. — zeszyt 8 — I. Listopada 1868.

Z 1 tablicą litografowaną.

Lwów.

Nakładem Redakcyi. — Z c. k. drukarni rządowej.

1868.

Spis rzeczy.

	Stronica
1. Folwark hollenderski, z ilustracjami	193
2. Zaciernia i chłodnik braei Hamplów, z ilustracją	194
3. Nowy sposób pokrycia dachów dachówką, z ilustracją	196
4. Jeszcze słów kilka o dziale owczarskim na wystawie Podhajeckiej, w odpowiedzi p. Pańkowskiemu, przez Win. Karśnickiego	”
5. Przyczynek do wyjaśnienia działań gipsu na rolę przez Dra. Edw. Heidenę (Dokończenie)	207
6. O potrzebie uszlachetnienia chmielu, przez W. N. Stallicha	210
7. Wyciągi z protokołów posiedzeń komitetu Towarzystwa gospodarskiego	211—213
8. Wiadomości z Oddziałów Towarzystwa gospodarskiego	213
9. Odpowiedź prof. Nowickiego, dotycząca robaków niszczących oziminę	216
10. XIV. Lista składek funduszu stypendyjnego imienia hr. Kazimierza Krasickiego	”
11. Uwiadomienie o egzaminach rządowych leśniczych	”
12. Korespondencja Rolnika	”

Prenumerata dla nieczłonków Towarzystwa z przesyłką pocztową rocznie 4 złr., półrocznie 2 złr., kwartalnie 1 złr. Adres redakcyi, W Laboratoryum chemicznem Akademii technicznej we Lwowie“.

Folwark hollenderski.

(Z ilustracjami na tabl. V.)

W parku zeszłorocznej wystawy powszechnej w Paryżu wystawiły Niderlandy folwark ze stajnią, którego wzór na tabl. V. fig. 1. i 2., a tutaj opis czytelnikom naszym dajemy.

Fig. 1. przedstawia fronton, a fig. 2. plan tego folwarku. Mamy tu wierny obraz charakteru hollenderskiego pod względem czystości, wygody, przezorności, porządku i pilności. Oba zabudowania, z których folwark się składa, są z drzewa z otynkowaniem gipsowem, połączone z sobą krytym kurytarzem. Ściany żółto malowane, ozdobione białymi słupami, naśladują budowę z kamienia i cegły, a zarówno profil frontu, jak odrzwia i gzymsy okien odznaczają się jak największą prostotą. Nad słomianym dachem wznosi się komin, ozdobiony chorągiewką kręcącą się za wiatrem, na której przedstawiony jest wół i koń, jako godło folwarku.

Gdy wejdziemy lewem skrzydłem zabudowania do izby *K*, znajdziemy tu w porządku ustawione spusty, czyste drewniane konewki z obręczami miedzianymi, mosiężne garnki i skopce, koromesła z łańcuchami i hakami do przenoszenia spustów z mlekiem, tudzież chłodnik na mleko. Z izby *K* wchodzi się na lewo do wielkiej stajni *I* na 40 krów, długiej 19 a szerokiej 10 metrów. Krowy stoją obrócone do środka głowami ku sobie; środkiem więc stajni prowadzi ceglami wyłożona droga, którą się pasza rozdaje. Każda krowa ma w około szyi rodzaj lekkiego kołnierza drewnianego, do którego umocowane są dwa małe łańcuchy, przesuwające się tu i tam przez żłób, tak iż podają się za każdym poruszeniem krowy. Skutkiem tego nie mogą się krowy ani sobie wzajemnie naprzykrzać, ani sobie jakbądź szkodzić. Z tyłu klatki której długość odpowiada długości krowy, jest umieszczona poniżej poziomu rynwa, odchody więc padają wprost w rynwę lub na deskę, którą przykryta jest część rynwy po za tylnymi nogami krowy, przez co utrzymuje się czystość podściółki. Gnojówka ze stajni tudzież odchody ludzkie z wychodków odpływają do dołu *I* (fig. 1).

Na prawo z izby *K* wchodzi się do mieszkania zimowego *P*. Jest ono urządzone z największą prostotą i zawiera szafę na naczyńia stołowe *O* i dwa zamknięte łóżka *IV IV*.

Od Lipca 1868 - do Lipca 1869

18

ROLNIK,

czasopismo rolniczo-przemysłowe,

Organ

c. k. galicyjskiego Towarzystwa gospodarskiego,

redagowany

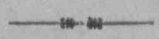
przez

Rudolfa Günsberga,

Dra filozofii z Jeny, profesora technologii chemicznej przy Akademii technicznej we Lwowie, czynnego członka galicyjskiego Towarzystwa gospodarskiego i t. d.

Tom III. — zeszyt 8 — 1. Listopada 1868.

Z 1 tablicą litografowaną.

Lwów.

Nakładem Redakcyi. — Z c. k. drukarni rządowej.

1868.

Spis rzeczy.

	Stronica
1. Folwark hollenderski, z ilustracjami	193
2. Zaciernia i chłodnik braci Hamplów, z ilustracją	194
3. Nowy sposób pokrycia dachów dachówką, z ilustracją	196
4. Jeszcze słów kilka o dziale owczarskim na wystawie Podhajeckiej, w odpowiedzi p. Pańkowskiemu, przez Win. Karśnickiego	"
5. Przyczynek do wyjaśnienia działań gipsu na rolę przez Dra. Edw. Heidena (Dokończenie)	207
6. O potrzebie uszlachetnienia chmielu, przez W. N. Stalicha	210
7. Wyciągi z protokołów posiedzeń komitetu Towarzystwa gospodarskiego	211—213
8. Wiadomości z Oddziałów Towarzystwa gospodarskiego	213
9. Odpowiedź prof. Nowickiego, dotycząca robaków niszczących oziminy	216
10. XIV. Lista składek funduszu stypendyjnego imienia hr. Kazimierza Krasickiego	"
11. Uwiadomienie o egzaminach rządowych leśniczych	"
12. Korespondencja Rolnika	"

Prenumerata dla nieczłonków Towarzystwa z przesyłką pocztową rocznie 4 złr., półrocznie 2 złr., kwartalnie 1 złr. Adres redakcyi „W Laboratorium chemicznem Akademii technicznej we Lwowie“.

Folwark hollenderski.

(Z ilustracjami na tabl. V.)

W parku zeszłorocznej wystawy powszechnej w Paryżu wystawiły Niderlandy folwark ze stajnią, którego wzór na tabl. V. fig. 1. i 2., a tutaj opis czytelnikom naszym dajemy.

Fig. 1. przedstawia fronton, a fig. 2. plan tego folwarku. Mamy tu wierny obraz charakteru hollenderskiego pod względem czystości, wygody, przezorności, porządku i pilności. Oba zabudowania, z których folwark się składa, są z drzewa z otynkowaniem gipsowem, połączone z sobą krytym kurytarzem. Ściany żółto malowane, ozdobione białymi słupami, naśladują budowę z kamienia i cegły, a zarówno profil frontu, jak odrzwia i gzymsy okien odznaczają się jak największą prostotą. Nad słomianym dachem wznosi się komin, ozdobiony chorągiewką kręcącą się za wiatrem, na której przedstawiony jest wół i koń, jako godło folwarku.

Gdy wejdziemy lewym skrzydłem zabudowania do izby *K*, znajdujemy tu w porządku ustawione spusty, czyste drewniane konewki z obręczami miedzianymi, mosiężne garnki i skopce, koromesła z łańcuchami i hakami do przenoszenia spustów z mlekiem, tudzież chłodnik na mleko. Z izby *K* wchodzi się na lewo do wielkiej stajni *I* na 40 krów, długiej 19 a szerokiej 10 metrów. Krowy stoją obrócone do środka głowami ku sobie; środkiem więc stajni prowadzi ceglana wyłożona droga, którą się pasza rozdaje. Każda krowa ma w około szyi rodzaj lekkiego kołnierza drewnianego, do którego umocowane są dwa małe łańcuchy, przesuwane tu i tam przez żłób, tak iż podają się za każdym poruszeniem krowy. Skutkiem tego nie mogą się krowy ani sobie wzajemnie naprzykrzać, ani sobie jakbądź szkodzić. Z tyłu klatki której długość odpowiada długości krowy, jest umieszczona poniżej poziomu rynna, odchody więc padają wprost w rynnę lub na deskę, którą przykryta jest część rynny po za tylnymi nogami krowy, przez co utrzymuje się czystość podściółki. Gnojówka ze stajni tudzież odchody ludzkie z wychodków odpływają do dołu *I* (fig. 1).

Na prawo z izby *K* wchodzi się do mieszkania zimowego *P*. Jest ono urządzone z największą prostotą i zawiera szafę na naczyńia stołowe *O* i dwa zamykane łóżka *N N*.

Schodki o kilka stopniach prowadzą do nieco niższej nad suterrenami położonej izby, w której spią parobcy. Wszystkie te izby są starannie dylowane i są dosyć wysoko po nad ziemią, aby się wilgoć do nich zakraść nie mogła. Z izby *K*. wiodą osobne schody na strych, a drugie do piwnicy, gdzie przechowują się sławne sery hollenderskie. Kurytarz *M* łączy izbę *K* z położoną w drugim zabudowaniu mleczarnią *S*. W tym kurytarzu znajduje się wychodek water closet. W mleczarni jest wielki kocioł *B* i piec piekarski *D*, w środku z ogniskiem kuchennem *C*. Następnie znajduje się tu także maślnica *E*. Jest to beczka obwiedziona miedzianymi obręczami, w której wnętrzu jest kolba ruchoma.

Na prawo wchodzi się do mieszkania letniego *A* dosyć obszernego i pięknie przyozdobionego. Z przodu jest umywalnia *R*, której front wychodzi na kanał. Tutaj myją się wszystkie naczynia na czysto. Na lewo od mleczarni jest spiżarnia *F*, zajmująca całą lewą stronę budynku. Ztąd idzie się do karmników dla świń *G* i *H*, a dalej do stajni i na parę koni i wozowni, z kąd wychodzi się na drugi strych. Za stajnią znajdują się brogi na siano o 4 lub 6 słupach, uzupełniające zewnątrz całość zabudowania, urządzonego ze względem na jak największą wygodę i czystość.

Zaciera i chłodnik braci Hamplów z Drezna.

(Z ilustracją na tabl. V.)

Główną czynnością, od której zależy dobry wydatek w gorzelnii, jest zaciera i fermentacja. Jeżeli w toku zaciera wszystkie krochmal w cukier się przemieni, a przez prawidłową fermentację wszystkie cukier przetworzy się w alkohol i kwas węglowy, to otrzymamy z danej ilości surowego materiału z pewnością największą ilość spirytusu. Od aparatu destylacyjnego zależy więc jakość i wysokość kosztów destylacji; za pomocą bowiem nowszych aparatów uzyskuje się czystszy i mocniejszy wyskok, przy większym zaoszczędzeniu paliwa, podczas gdy z aparatów dawniejszych można było tylko mętną i słabą szumówkę otrzymywać.

Pomiędzy zacierem a fermentacją musi przy dzisiejszem urządzeniu naszych gorzelnii zachodzić jeszcze pewna czynność, która sama w sobie zdaje się mało znaczącą; w istocie rzeczy wszakże

wielki wpływ na powodzenie fermentacji wywiera; czynnością tą jest mianowicie ochładzanie zacieru. Zacier, mający po scukrzeniu w kadzi zaciernej 45 do 50 stopni ciepła, musi być jak wiadomo przed zadaniem drożdżami ochłodzony. Przy przeszłym systemie opodatkowania, według obszerności naczyń zaciernych, zadawano robotę przy temperaturze 14 do 16 st. ciepła; przy obecnym systemie opodatkowania dzieje się to przy 20 do 22 st. ciepła, zawsze jednak musi być robota po zacierze z 45 st. ciepła, na 16 do 20 st. ochłodzoną. Zniżenie to ciepła otrzymuje się przez ochładzanie i dochładzanie. Pierwsze odbywa się na chłodniku, drugie dzieje się przez dodanie zimnej wody. Gdy wszakże dodawanie zimnej wody do roboty ma swe pewne granice, a nadto nie wszędzie i nie zawsze ma się dostateczną ilość wody dosyć zimnej lub lodu do rozporządzenia, więc bez chłodników w gorzelniach obejść się nie można. Ale przy ochładzaniu zacieru na chłodnikach jest się nadzwyczajnie zależnym od wpływu powietrza. Jeżeli temperatura powietrza jest za wysoką, to ochładzanie odbywa się zbyt powoli, albo też zacier wcale się nie chłodzi, w których to razach ulega on pod wpływem powietrza takim zmianom, że cała fermentacja może stać się bezskuteczna. Chłodniki są też przyczyną iż pędzenie gorzelnii musi być na zimniejszą tylko porę roku ograniczone.

Uprzywilejowany narząd braci Hamplów, którego prostopadłe przecięcie przedstawiamy czytelnikom naszym na tabl. V. fig. 3., ma tedy zastąpić chłodniki w tych gorzelniach, które mają podostatkiem zimnej krynicznej lub źródłowej wody, gdyż w takim razie chłodzi się zacier w samejże kadzi zaciernej za pośrednictwem zimnej wody.

W fig. 3. oznacza v skrzynię, w którą spadają kartofle z parnika, u_1, u_2 są walce do mielenia kartofli, które za pomocą koła α z przyrządzeniem l w należytej są od siebie trzymane odległości; k, k są kule ciężarne od nożów oskrobujących walce; r, s przedstawia dwa konieczne koła, wprowadzające w obrót ruchadło. Rama ruchadła ee tak jak i sprychy jego ff są wydrążone; te ostatnie służą zatem zarazem do chłodzenia zacieru. Ma też kadź zacier na podwójne ściany. h, h są ściany kadzi zaciernej g', g' przestrzeń zawierająca zimną wodę. Z jest rura, którą woda przychodzi, t_1, t_2 lejek, którym woda wpływa do ruchadła, a p miejsce, które woda odpływa.

Oprócz tego oznacza *y* klapę do wypuszczania zacieru, *q* rurę do odpływu wody zamykaną, *m* rynwę do sypania słoju mielnego, która to czynność odbywać się może za pomocą tychże samych walców *u*, *u*₂ wreszcie *a* koło pasowe do puszczenia w ruch całego narządu.

Dla ogrzania zacieru, jak tego n. p. zacier kukurudziany w wyższym stopniu wymaga, wpuszcza się parę w rozstępy ścian i dna zacierni, do czego służy osobna rura. Gdy tedy zacier jest ukończony, i zupełne zekrzenie już nastąpiło, wpuszcza się w rozstępy ruchadła i kadzi zaciernej zimną wodę, i tak długo miesza się ruchadłem, dopóki zacier należyście się nie ochłodzi. Według doświadczeń w trzech gorzelniach (w Szmorkowie, Greifendorfie i Sakrowie w Saksonji), gdzie narząd powyższy od roku 1865. jest używany, ochładza się zacier wodą studzienną w pół godziny, najdalej w trzy kwadransy do należytego stopnia temperatury fermentacyjnej.

Nowy sposób pokrycia dachów dachówką.

(Z ilustracją na tabl. V.)

Fig. 3. na tabl. V. przedstawia bardzo wygodny i odpowiedni celowi sposób pokrywania dachów dachówką czyli cegłami. Układają się one pokładami, tym kształtem iż każdy pokład następny służy za podporę poprzedniemu. Dachówki mają pod spodem u obu końców wystające kanty, a w górze przy jednym końcu są wcięte. Wystającym kaniem górnym zawieszają się na łatach, a wystające kanty spodne wchodzą w górne wcięcia pokładu poprzedniego. Dalsze szczegóły, równie jak i kształt dachówek, załączony wzór wyjaśnia.

Jeszcze słów kilka o dziale owczarskim

na wystawie Podhajeckiej, w odpowiedzi p. Pańkowskiemu.

Niewymowną wdzięczność żywię dla p. Pańkowskiego, który owczarskiem swem sprawozdaniem z wystawy Podhajeckiej, złożonem komitetowi Towarzystwa agronomicznego we Lwowie dnia 10. czerwca b. r., a powtórzonem w „Rolniku“ z dnia 18. października, daje mi

sposobność wyprowadzenia z błędu publiczności interesowanej, która idąc za zdaniem i zapatrywaniem się p. Pańkowskiego, łatwo w takowy popaśćby mogła.

Celem wystawy działu owczarskiego było rzeczywiście, jak p. Pańkowski utrzymuje, utworzenie całości obrazu z owczarń najlepszych i najgorszych; takim był mój projekt, który wszakże nie przyszedł do skutku, bo nie znalazł poparcia u właścicieli owczarń, co dowodzi najlepiej że tylko siedm z trzydziestu wówczas pod mojem kierownictwem zostających było reprezentowanych i to naturalnie takich, które porównując się z sąsiednimi, rokowały sobie że ostatniego przynajmniej nie zajmą miejsca. Dodajmy do tego że z małym wyjątkiem, wszystkie okazy pomienionych owczarń były przez kilka lub kilkanaście tygodni lepszą karmą przysposobione; to się dzieje powszechnie przed każdą wystawą, dla tego nie jest to grzechem, mianowicie przy owcach które chociaż powierzchownie lepiej wyglądają, przecież po otworzeniu runa, nie zakryją przed wprawnym okiem znawcy swych błędów. Tak więc, jak widzimy, najlepsze okazy, przedstawione z kilku najlepszych owczarń, nie mogły p. Pańkowskiemu dać pożądanej całości obrazu ogółu.

Pan Pańkowski ostrzega interesowanych że oddając owczarnie swe pod moje kierownictwo, narażają się na niebezpieczeństwo, twierdząc że droga przezemnie obrana do uszlachetnienia owiec jest zbyt niepewna, postępowanie samo za nadto śmiałe; na innem miejscu że taż droga jest jeżeli nie wadliwa zupełnie, to przynajmniej dłuższa jakby być mogło, zatem nierówie kosztowniejsza; o ile te zdania stoją w pewnej do siebie logicznej konsekwencji, trudno mi było dopatrzeć, dlatego oddaję to pod sąd opinii publicznej. Na jakiej podstawie taki padł wyrok? Oto barany z Poznańskiego sprowadzone w ilości 70ciu a reprezentowane w Podhajcach w kilku okazach, które miały służyć za wzór tych, jakich w przyszłości do tutejszych owczarń używać zamierzam, są niestosowne, noszą bowiem zbyt długą wełnę $2\frac{1}{2}$ " do 3" długą, z niejednostajną karbikowatością, niewyrównane, nieszlachetne, przy wielkiej budowie ciała niedość obfite wełniste, mogące tylko dać z matek wystawionych z wełną 2" długą, pokolenie z czesanką nieszlachetną, a zatem w całości wadliwe.

Myli się p. Pańkowski nasamprzód w tem że 70 baranów sprowadzono z Poznańskiego za mojem pośrednictwem; mówiłem wprawdzie o 70ciu baranach na posiedzeniu owczarskiem, które zastąpiły 500 przeznaczonych do skupienia, wyraźnie przecież oświadczyłem że 41

z tych zakupiono za granicą po cenie przeciętnej 55 talarów, resztę kraj dostarczył. Nie pojmuje dalej zkąd szanowny recenzent przyszedł do tego twierdzenia że okazy te miały być wzorem, jakich w przyszłości do owczarni tutejszych zamierzam używać, odemnie pewno tego nie słyszał, znając bowiem choćby tylko elementarne zasady chodowli zwierząt, nie mógłbym się do nikogo, a zwłaszcza do ludzi zawodu odzywać z takim *curiosum*. Przejdźmy teraz do owych wadliwych baranów.

Od znawcy w zawodzie owczarskim wymaga się aby bez pomocy wełnomierza i calówki, na pierwszy rzut oka potrafił oznaczyć stopień cienkości i długości wełny; obciążony naraz tylu zarzutami myślałem że już i tego nie potrafię. Mając szczęśliwym trafem w mym wełnozbiorze próbę wełny wyciętą z barana nr. 229., strzyżonego podczas wystawy, który z okazji przeznaczonych do merynosów tutejszych był najwysadniejszy, jak uczeń początkujący wziąłem się do calówki, i znow się przekonałem że nie ja, lecz pan profesor się pomylił, pokazało się bowiem, że próba zwierzchniej części runa dochodzi dwóch cali, próba zaś z brzucha, którego znakomity zarost p. Pańkowski sam podziwiał, dochodzi do $1\frac{3}{4}$ " , a więc nie $2\frac{1}{2}$ " do 3", był jeszcze jeden baran Szlązki z Ossowiec nadesłany z wełną 3" długą w sekundzie, ten wszakże jako czesankowy nie do merynosów lecz do mattek krymskich był przeznaczony, o czym p. P. nie raczył w swem sprawozdaniu zrobić wzmianki, chociaż wiedział o tem bardzo dobrze.

Co do niejednostajnej karbikowatości, czyli braku u rzeczonych baranów jednolitości i wierności włosa, co p. P. miał zapewne na myśli, zgadzam się najzupełniej, zwracam tylko uwagę, że to były barany 17miesięczne, co jeżeli nie uszło baczemu oku że bada jagnięcą wełnę, wnosić każe że szanowny recenzent, nie wiedząc albo raczej nie chcąc wiedzieć że w drugim już runie jednolitość, wierność i cienkość włosa o jeden przynajmniej stopień się podniesie, brał jagnięcą wełnę za unormowaną i wykształconą zupełnie.

P. Pańkowski mówi na stron. 159, że barany te są niewyrównane, na stron. 163 oddaje im te zalety w wysokim stopniu, zachodząc w runie słabą, więc drugą prymę i sekundę — że zaś w owczarstwie runo spadające o cały sortyment uznane i przyjęte jest jako wyrównane, toż barany kwestyonowane, u których runo tylko o pół spadać ma sortymentu, do bardzo wyrównanych zaliczyby winien. Matki z Glinny, u których p. Pańkowski żąda wyrównanej prymy, wyżej jeszcze co do wyrównania są podniesione.

O nieszlachetności zarzuconej tym baranom powinienym prawie zamilczeć, uważam bowiem za zbyt czyste stawać w obronie owczarni, która od lat 30 przeszło cieszy się wziętością i powszechnem uznaniem, która pierwsza z polskich odważyła się figurować na wystawach niemieckich, z kąd wychodziła z medalami, przy współzawodnictwie znakomych owczarń zarodowych Meklemburgji, Pomorza i Saksonji — główne jej zalety powszechnie znane i uznane są: przy wielkiej budowie ciała, lecz harmonijnych kształtach, obfitości wełny przy średniej cienkości, zachowana wysoka szlachetność we właściwym znaczeniu tego wyrazu; p. Pańkowski bowiem nie widzi jej u baranów ale nazywa matki z Ossowiec szlachetnemi, u których znalazł splatane czyli zmierzwione runo!

Jeżeli nazywamy wełnę szlachetną, to przyznajemy jej wszystkie zalety i warunki, na których taż szlachetność polega, przytoczę tutaj najważniejsze przymioty wełny, które składając się na ten epitet szlachetna muszą być reprezentowane w wyższym czy niższym stopniu doskonałości, stoją one w tak ścisłym z sobą związku, że jeżeli jeden z nich jest błędnym zupełnie, wszystkie inne okazują w pewnym stopniu swe ujemne strony, więc już w takim razie nie można użyć wyrazu szlachetna w znaczeniu w owczarstwie znanem i przyjętem.

Charakter prawidłowy wierność włosa, jego energia czyli siła, tłuszczopot prawidłowy — równy lecz drobny układ sztoplu*) tworzący gładką prawie powierzchnię runa — oto przymioty składające całość szlachetności, która się charakteryzuje w łatwej podzielności przy otworzeniu runa, gdzie drobne stożki, tworzące harmonijną całość jego, przy największej wartości dzielą się aż do skóry, i pozwalają nam badać, czy wełna posiada wyżej przytoczone przymioty.

Czy charakter jej jest prawidłowy, to jest czy karbikowatość pojedynczego włosa składa się z równych i regularnych półkoli od spodu aż do wierzchu, czy jest potrzebna ilość łączników, służących do łączenia tworzących się stożków pojedynczych, jaki jest ich układ, czy niewiążą zanadto stożków przy skórze, przez co niemożliwiąją dzielność runa aż do spodu, a nie idąc wyżej, tworzą luźny wierzchem sztopel, lub idąc pionowo i równoległe z włosem, wiążą stożki górą, przez co tworzą tak zwany pancierzowy sztopel, niedozwalając łatwej podzielności z góry, a tem samym przystępu i koniecznego

*) Wybaczają szanowni czytelnicy że posługuję się tu niemieckim wyrazem, polskie bowiem wyrażenia nowo utworzone, dla tego że nie są jeszcze przyswojone, nie dają o rzeczy dość jasnego wyobrażenia.

wpływu powietrza. Charakter prawidłowy tworzy niejako grzbiet dzielący dwa strumyki, z których każdy w przeciwną idzie stronę, a spadając stopniowo, ginie w otchłani morskiej. Dwoch tych kierunków ostateczności w runie są: splątana nitkowatość po jednej, pilsń po drugiej stronie. W pierwszej od prawidłowego przechodząc charakteru przez różne stopnie, jak: wyraźną karbikowatość — gzygakzowate nierówne krążkowanie, skłonność do nitkowatości, widzimy przy splątanej już nitkowatości brak zupełny łączników; w drugiej idąc również z góry przez wołosatą karbikowatość, puchowatość, bawełnistość, znajdujemy w pilsni same tylko zwite łączniki, przy których nawet pod mikroskopem żadnego karbiku na włosie nie dopatrzemy.

Z tego co się powyżej powiedziało o charakterze, tym tak ważnym warunku szlachetności, poznać można o ile trafnem jest nazywanie mateczek Ossowieckich przez p. Pańkowskiego szlachetnemi, u których przecież widział, jak mówi, wełnę nitkowatą, słabą i splątaną.

Jako następny warunek szlachetności przytoczyłem wierność włosa; ta polega nietylko na równej i regularnej karbikowatości, lecz i na równej średnicy włosa od spodu do wierzchu, ujemna strona tego przymiotu, najlepiej uwydatnia się przy wełnie jagnięcej.

Energję czyli siłę włosa rozpoznajemy w runie, jeżeli otworzwszy takowy, pozostawiony pojedynczy stożek, odgarnieniem od niego innych dzielących się łatwo stoi pionowo do skóry o własnej sile i niesłanie się na tę lub ową stronę, co daje pewnik że taka wełna wytrzyma i próbę fabryczną, która się eksperymentuje w następujący sposób: cienki kosmyk wyjęty z pierwszego lepszego stożka, skręcony, wyciąga się mocno, a trącony kończyną palca nie rwie się, lecz wydaje dźwięk głośny i czysty. W parze z powyższym przymiotem idzie elastyczność wełny, której dochodzimy jeżeli wyjęty ostrożnie włos pojedynczy po wyciągnięciu go do prostej linii, puszczoney wraca do swych pierwotnych kształtów tworząc dawne swe regularne karbiki — trzechrazowa w ten sposób wykonana próba na jednym i tym samym włosie świadczy dostatecznie, że wełna w wysokim stopniu jest elastyczna.

Za szlachetnością wełny przemawia dalej jej miękkość łagodna jedwabista w dotknięciu; włos szorstki znamionuje karbikowatość ostrą, zwykle brak elastyczności, siły i tłuszczopotu; trzeba mieć delikatne poczucie i wprawę razem, by się nie mylić w sądzie o stopniu tego przymiotu, w czem p. Pańkowski chybił, nazywając wełnę u baranów tych z prawidłowym tłuszczopotem, elastyczną i silną — szorstką.

Zwracając uwagę naszą na tłuszczopót wełny, badamy jego naturę i obfitość, nazywamy go prawidłowym, jeżeli jest koloru i natury oliwy, w równej obfitości na całym włosie; tłuszcz ten idący z dwóch gruczołków łojkowatych, w które każdy włos przy swej podstawie jest zaopatrzony, przechodzi przeciskając się przez wewnętrzne komórki organów aż do jego kończyny, służy mu za pokarm, a wydzielając się na zewnątrz połączony z potem, chroni go od szkodliwych wpływów zewnętrznych; tłuszczopót taki jest rozpuszczalny w wodzie od 12 do 15 stozni reaum, brak tłuszczopotu robi wełnę kruchą, a narażając ją na bezpośredni wpływ zewnętrzny, ułatwia tem większe jej zanieczyszczenie. Niemniej szkodliwym jest tłuszczopót, który wydzielając się tworzy grudki koloru ciemno-żółtego bardzo lepkie, i trudne przy wysokim nawet stopniu do rozpuszczenia, taki tłuszczopót nazywamy żywicznym. Najgorszym jest tłuszczopót stearynowy, koloru białego lub zielonkawatego, w dotknięciu grudek utworzonych suchy, który dopiero przy myciu fabrycznem usunąć się daje. Z tego, cośmy o tłuszczopocie powiedzieli, pokazuje się widocznie, że ten zabezpiecza wełnę od zanieczyszczenia; tymczasem p. Pańkowski przy bonitacyi swej barana nr. 229. przyznając mu obfity pot normalny, dodaje że dla obfitej tłustości i nieczystości tyle a tyle mytej wełny dać tylko może. Gdyby moje objaśnienia były mylne i dla tego obce p. Pańkowskiemu, chociaż one pochodzą ze źródeł znanych znakomitości owczarskich, toż nie obcą przynajmniej powinna być szanownemu recenzentowi stara, badaniami i doświadczeniem powag naukowych stwierdzona i przyjęta reguła, która opiewa: wełna w runie niemytem składa się: z 11 do 13% wilgoci, 1 do 20% nieczystości, 45 do 70% tłuszczopotu i 20 do 30% substancyi czystego włosa, zawarta zaś ilość tłuszczopotu i nieczystość stoją do siebie w uzupełniającym się wzajemnie stosunku, t. j. im mniej tłuszczopotu, tem więcej nieczystości, i nawzajem im mniej nieczystości, tem więcej tłuszczopotu, czyli inaczej że obfitość jednego i drugiego, jak utrzymuje p. Pańkowski, jest niemożliwą.

Ostatni w skład szlachetności wełny idący przymiot, jest drobny pełny sztopel, przy którym uważać musimy budowę jego wewnętrzną i zewnętrzną, gdyż wyraz ten „sztopel“ daje nam pojęcie o zbiorowym układzie włosów pojedynczych w drobne stożki, te znów przy swem cylindrowatym i stożkowatym kształcie, spojone z sobą delikatnemi łącznikami tworzą harmonijną całość runa, którego powierzchnia, jej formy zawisłe są od ustroju kończyn owych pojedynczych stożków. Jeżeli układ łączników jest tego rodzaju że wierzchem wiąże

stożki w większej przestrzeni, jak to już mówiąc o charakterze prawidłowym wspomniałem, tworzy się sztopel pancierzowaty, stożki ostro zakończone częstokroć ze zbytniego tłuszczopotu tworzą sztopel spieczasty, stożki górą rozwiane skutkiem nieprawidłowego układu łączników, braku tłuszczopotu, siły i elastyczności, dają sztopel luźny łatwo się zanieczyszczający. Im włos wierniejszy, silniejszy, im więcej nabity przy normalnym tłuszczopocie, tem pełniejszy i drobniejszy sztopel się wykształca, podobny zewnętrzną swą budową do posypanego ziarna rzepaku. Jeszcze Thaer wypowiedział słowa, które całe pokolenie chodowników owiec z uznaniem powtarza, że tylko dobry włos dać może dobrą budowę sztopłu, który dowodzi szlachetności runa; p. Pańkowski przecież, jakby usiłował obalić to zdanie, twierdzi że (tutaj znów muszę przytoczyć: mateczki z Ossowiec) przy splątaniem górą runie, a więc przy błędnej zewnętrznej budowie, sztopłu szlachetność zostać się może.

Z danego objaśnienia znanego powszechnie w dziedzinie owczarstwa, technicznego wyrażenia szlachetność i przedstawienia mylnych w tym względzie pojęć p. Pańkowskiego, mogliśmy się dostatecznie przekonać, że wszystkie wyszczególnione przymioty w ścisłym stoją z sobą związku i że jak to wyżej podniosłem, brak lub błędność jednego uniemożliwia egzystencję drugich w żądanym stopniu doskonałości. P. Pańkowski zdaje się, o ile zauważyć mogłem, łączyć szlachetność z wyższym stopniem cienkości, w czem się jednak mogę mylić, gdyż p. Pańkowski mówi także przy bonitacji baranów Siedliskich o szlachetnym charakterze, przy Giermakowieckich nazywa budowę i karbikowatość wełny tak wewnątrz jak i powierzchnie szlachetną; winienem więc dodać że ani cienkość ani długość wełny nie wpływają na jej szlachetność; tak wełna sukiennicza przy swej długości $\frac{3}{4}$ do 2" i sortymentu od super super elekty do prymy, jak czesanka 2 do 3" długa, przy sortymencie od prymy do tereji, w równym stopniu szlachetność posiadać muszą, jeżeli mają być pokupnemi i mieć powodzenie u fabrykantów.

Jeszcze jednej wady dopatrył p. Pańkowski u baranów bonitowanych, a mianowicie nienadzwyczajną obfitość wełny, żądał więc czegoś nadzwyczajnego, spostrzegłszy przecież swą pomyłkę, na tej samej stronnicy odwołuje co wyżej powiedział łaskawem przeznaczeniem tychże tryków do ubogo wełnistych matek. Nie powinienem był więc naruszać tej kwestji, ale że p. Pańkowski obok domysłów i wniosków, na które zgodzić się nie mogę, zmienia fakta, zniewolony

jestem odpowiedzieć że wełna z barana 229 w czasie wystawy strzyżonego nie 15 lecz 15 $\frac{1}{2}$ funta w. w. ważyła, a $\frac{1}{2}$ funta przy tak wysokiej wadze znaczy wiele, myta zaś w domu pod nieobecność mają w wodzie o 30 stopniach Reaum ważyła blisko 9 funtów nie 7 jak p. P. domyślać się raczył. 7 do 8 $\frac{1}{2}$ funta dobrze odtłuszczonej wełny wydało kilka ze sprawdzonych baranów, w czem żadnej niema nadzwyczajności; wszakże to nie czasy saskich elektorałów, o których szanowny recenzent wspomina, że dawały 1 do 1 $\frac{1}{2}$ funta wełny.

W czasie kiedy starano się wyłącznie o cienkość wełny, nie uwzględniając ilości jej, ani budowy ciała, strzyżono ze sztuki 1 do 1 $\frac{1}{2}$ funta wełny, płaconej wówczas przeszło 200 talarów, a barany tak zwane correctores, noszące 10 do 16 łutów na całym cieple powiewnego puszku, dochodziły do 4000 złr. Jest w tem coś prawdy o czem mówi dalej p. P., że konkurencya grubszej wełny i udoskonalone maszyny zmieniły ten kierunek, to przecież nie były głównymi motywami. Draber czyli Kłusak, wywiązany skutkiem zdegenerowania i osłabienia ustroju nerwowego, przy tej jednostronnej chodowli, w ściślejszej prowadzonej jednostadowości, był tem złem, któremu musiano zaradzić; choroba ta dziedziczna pozbawiwszy saksoneczyków $\frac{2}{3}$ części owczarni rozszerzyła się na całą Brandenburgję, Szląsk, zkąd dostała się w Poznańskie a nawet razła owczarnie Królestwa, była głównym motorem, który Saksonję na inną sprowadził drogę. Kuchelna pierwsza zrobiła początek krzyżowania swych zdenerwowanych elektorałów z negrettami, biorąc rozplodniki z Holitsch, Manersdorff i Hoschtitz, ostatnia mianowicie będąca własnością br. Gaislerna, najwięcej i najlepszego prochowała materyału rozplodwego. Gaislern bowiem od początku owczarnię swą, składającą się pierwotnie z daru Maryi Teresy 2 tryków i 16 matek powiększaną celnemi okazami to ze Zdounek to z Manersdorff, nie idąc za duchem czasu z wytrwałością i znanstwem chodował w kierunku, jaki nam dzisiaj przedstawia skończony typ negretti; to też sława owczarni Hoschtyckiej już w roku 1814. podczas upadku owczarni Saskich i Szląskich, nagrodziła położone przezeń zasługi.

Dalej mówi p. P. że sąd mój o baranie z Retschendorfu wydał mu się jednostronnym, że baran ten przeznaczony do próbnej strzyży, w skutek mego rozporządzenia, a mniejszej skrupulatności tamtejszego Towarzystwa nie był ostrzyżony, że nareszcie miałem powiedzieć jakoby stado w Retschendorfie nie miało siły przelewania przymiotów swych na pokolenie, co p. P. wydaje się zbyt oryginalnem. Gdyby te jak inne zarzuty nie miały się z prawdą, nie dziwiłbym się takie-

mu orzeczeniu, rzecz przecież inaczej się miała, z czem na szczęście odwołać się mogę do szanownych członków, należących wówczas do komisji *ad hoc* wyznaczonej. Przeciw zarzutowi jednostronności mej w sądzie bronić się nie mogę, gdyż go p. P. nie przytacza; co do strzyży, nie jeden baran w mowie będący, lecz trzy do tej próby przeznaczone zostały niestrzyżone, lecz nie w skutek mego rozporządzenia, ani też nieskrupulatności Towarzystwa, lecz po prostu dla braku strzygaczy, których nawet udzielone premja konkursowe zachęcić nie zdołały. Co zaś do przelewania swych przymiotów barana, była rzeczywiście mowa, lecz to miało miejsce przy baranie z Lenschowa, a nie Retschendorfu (małe *qui pro quo*); nie mówiłem jednak o stadzie, tylko z uwagi na nadzwyczajną miękkość wełny, przewyższającą przymiot ten u barana z Retschendorfu, o czem p. P. nie wspomniał, twierdziłem że nie zapowiada dobrego odziedziczenia się, w czem się zgodzili zawodowi znawcy.

Zarzut uczyniony przez p. P. komisji, przypisujący jej niezajomość przejścia wełny na jagnięciu aż do drugiej strzyży, o ile tutaj jest niesprawiedliwym, o tyle słusznie trafia skarżącego, jak to się przy bonitacji baranów sprowadzonych pokazało. P. P. mówi że w skutek tej niezajomości komisja wstrzymała się od pochlebnego zdania o większej części jagniąt Dublańskich. Dlaczego zamilczał o sądzie komisji, jaki dała o mateczkach i młodszych jagniętach? zdanie to brzmiało dosłownie: „Matkom uważanym za dobry i szacowny materiał rozplodowy, brak zarostu nóg, zaś o ile jagnięta młodsze rokują pod każdym względem drogocenny materiał rozplodowy, o tyle starsze roczne baranki w tutejszych owczarniach do użycia się nie kwalifikują.“ Zdanie to już w pierwszym sprawozdaniu nielegalnie zmodyfikowane, dzisiaj zupełnie zostało pominięte.

Bonitacja baranów Siedliskich przez p. P. podana brzmi: Wełna elekta wzrost bardzo duży, zarost bardzo dobry lecz na brzuchu słaby, moc wełny niedostateczna i gęstość średnia, wyrównanie dobre, charakter szlachetny; pomimo to uważa je szanowny recenzent za niezdatne do uszlachetnienia! Prędzej zarzuciłbym tym baranom brak harmonijnych kształtów, mianowicie głów, jak niedostateczną moc wełny, którego to zarzutu nie zrobił im p. P. podczas wystawy. Niegodziło się tutaj pominąć matek z Siedlisk jako zarodowych, które pomimo ciężkiej kotności (jedna miała już jagnię) przedstawiały skończoną harmonijną całość, dlatego wnosić trzeba że tylko niestosowny dobór baranów wywołał te małe niedobory w młodym pokoleniu.

Owczarnia ta przeszła dzisiaj na własność J. W. Jabłonowskiego, który troskliwie i umiejętnie chodząc około niej, nie żałując nadto nakładów na odpowiednie barany, będzie mógł za lat trzy przedstawić płód, który powszechne zyska uznanie, a nawet wytrzyma krytykę pana profesora.

Do bonitacji baranów Giermakowieckich dodaję tylko że wedle mojego widzenia rzeczy brak im zarostu odpowiedniego na brzuchach, co i na posiedzeniu komisji w czasie wystawy podnosiłem, znając przecię owczarnię w Germakówce, z młodego pokolenia, które w znacznym stopniu wolne jest od wad w bonitacji wyszczególnionych, wnosić muszę że produkcja tamtejszych baranów pod bezpośrednim kierownictwem W. Schnurpfeila zostająca, przy jego głębokiej znajomości wkrótce odpowie wymaganiom dzisiejszej chowoli.

Nie mogę tutaj pominąć owczarni Olejowskiej, której p. P. odmawia szlachetności, nazywając wełnę u matek splątana, pomimo tego że na posiedzeniu komisji przyznał jej wyrównanie, wysoką cienkość i szlachetność; powołuję się tutaj na sprawozdanie w „Rolniku“ z dnia 1. lipca b. r. zamieszczone. Tak więc widzimy raz szlachetność wełny przy splątaniem runie, drugi raz splątane runo nazwane szlachetnem, to zdaje się zapowiadać nową epokę w nauce owczarskiej.

Okazy tutejszych owczarni, których wełnę z małym wyjątkiem p. P. z 1½ na 2" podniósł, a stopień jej cienkości zniżył o cały sortyment, nie mogły, jak to na wstępie powiedziałem, dać wiernego obrazu ogółu, tak jak na każdej wystawie, myliły się ten, ktoby z okazów przedstawionych, chciał mówić i pisać o stanie ogółu. Zobaczymy więc jakim jest ogół, a znając już dokładnie barany dla tych owczarni przeznaczone, tak z sprawozdania p. P. jak z powyższych objaśnień, łatwo nam będzie wyrzec czy zastosowanie ich prowadzi na mniemaną niebezpieczną drogę.

Matki, do których sprowadzone barany obok błędów przytoczonych przez p. P., t. j. nitkowatości, braku siły i tłuszczopotu przy ubóstwie wełny, noszą przy elekcie i superelekcie wybitną cechę zdegenerowania, o czem p. P. nie wspomina, chociaż i okazy wystawowe świadczyły o tem dostatecznie. U zdegenerowanych tych matek słaby ustroj nerwowy przebija się w całej budowie ciała, cienki, długi, goły pysk, wąskie nieobrosłe czoło, tył głowy ściśnięty i niewypukły, ucho długie, cienkie i gołe, szyja długa, pierś wąska i płytka, brzuch zwieszony, krzyż nagle spadający, przy spiczastym kłębie

wklęsły, kość w ogóle delikatna, skóra cienka wyciągnięta, pokryta rzadkim i błędnym włosem, oto znamiona, które w wyższym lub niższym stopniu cechują zdegenerowane owczarnie, chodowane przy źle zrozumianej jednostadowości, w zbyt bliskim z sobą pokrewieństwie.

Zbadawszy ile mi sposobność, a mianowicie pomoc łaskawa obywateli ziemskich dozwoliła, miejscowe, handlowe i klimatyczne stosunki Galicji, znając nadto wymagania fabrykantów i dążność ducha czasu, od dawna nabrałem tego przekonania że dla Galicji najodpowiedniejsze owce są z jak najobfitszą wełną sukienniczą, wyrównaną i szlachetną Prymą, które to zdanie powtórzone przez p. P. temi samymi wyrazami wypowiedziałem w obec licznego Zgromadzenia w czasie wystawy.

Droga, którą obrałem do dopięcia zamierzonego celu, zdaje mi się racjonalną i pewną, nie zaniedbałem bowiem warsztatu, na którym należy budować, co mi już nie zawodowe wykształcenie, lecz zdrowy dyktuje rozsądek. Dlatego przy wyborze baranów, nie spuszczać nigdy z oka szlachetności, zwracałem uwagę na silną budowę, harmonijne kształty ciała, obfitość skóry z silną i gęstą wełną w prymie, bo tylko takie przymioty wzbogacić mogą wyciągniętą skórę, dodać je miąższości, aby ilość i jakość cebulek dających silny i gęsty zarost podnieść, energję i siłę włosa przy prymie zwalczyć i wykorzenieć błąd nitkowatości, a szlachetnością nareszcie uzyskać w produkcji wyrównane i szlachetne runo. To wszystko owe barany błędne w połączeniu z matkami zwyż opisanymi dadzą, a raczej już dały w znacznej części młodemu pokoleniu, które według zawyrokovania p. P. powinno być całkiem wadliwe i upośledzone z nieszlachetną czesanką.

Dzisiaj są już czternastotygodniowe jagnięta po tych baranach; nawet niefachowiec znajdzie w nich wielką różnicę i uzna, widząc silną ich budowę, grubą kość, kształty dobre, na skórze bogatej i gąbczastej silny i obfity zarost, niezapowiadający nieszlachetnej i grubej czesanki, że nie zawiodą oczekiwań chodownika.

Równocześnie z ogłoszeniem niniejszej odpowiedzi zaniósę prośbę do prześwietnego Komitetu, aby raczył komisję wyznaczyć, któraby zwiedziwszy kwestjonowane owczarnie, przekonać się mogła, o ile rozminąłem się z celem, dążąc do wyprodukowania wełny szlachetnej sukienniczej, odpowiadającej wszelkim warunkom, a więc cennej i pokupnej; nie tracę nadziei że jeżeli prześw. Komitet sprawozdanie pana Pańkowskiego do wysokiego podnosi znaczenia, to do mej prośby

przychylić się raczy. Niemniej obowiązany byłbym p. Pańkowskiemu, gdyby przekonać się raczył osobiście o ile już dzisiaj to młode pokolenie odpowiedziało moim oczekiwaniom.

Pisałem w Byszowie dnia 10. października 1868.

Wincenty Karśnicki.

Przyczynek do wyjaśnienia działań gipsu na rolę.

Przez Dra. Edwarda Heidena.

(Dokończenie.)

5. Do 100 gr. ziemi dolnej warstwy tegoż pola dodano najpierw tyle wody, ile mogła objąć, następnie dolano 200 kub. centym. wody, w pierwszym dniu kilkakrotnie porusano w naczyniu, pozostawiono dalej przez dni ośm, później zbadano odcedzony roztwór, który zawierał:

wapna	0·0074 gr.
magnezji	0·0042 „
niedokwasu potasu	0·0060 „
niedokwasu sodu	0·0030 „
kwasu krzemowego	0·0010 „
chloru	śląd
kwasu siarkowego	lekki śląd.

6. 100 gr. tej samej ziemi, z którą postąpiono jak wyżej, tylko że zamiast 200 kub. centym. wody dodano 200 kub. centym. roztworu gipsu, zawierającego wapna 0·1915 gr. a kwasu siarkowego 0·2704 gr. i pozostawiono przez dni ośm.

Roztwór zawierał:

wapna	0·1390 gr.
magnezji	0·0117 „
niedokwasu potasu	0·0116 „
niedokwasu sodu	0·0039 „
kwasu siarkowego	0·2447 „
kwasu krzemowego	0·0156 „

a zatem pochłoniętych zostało 0·0526 gr. wapna i 0·0257 gr. kwasu siarkowego.

Różnica między ciałami roztworzonymi przez 200 kub. centym. roztworu gipsowego a roztworzonymi przez 200 kub. centym. wody okazuje ile za pomocą gipsu więcej roztworzonym zostało, mianowicie:

magnezji	0·0075 gr.
niedokwasu potasu	0·0056 „
niedokwasu sodu	0·0009 „

Dwie dalsze próby mają rozstrzygnąć czyli gips w stanie stałym pomieszany z ziemią działa na nią tak samo jak w roztworze.

W tym celu robiono doświadczenia z 200 gr. ziemi w sposób następujący:

7. Zmieszano ziemię z 60 kub. centym. wody (któratę ilość odpowiada zdolności zatrzymania wody), po 14. dniach nalano 200 k. cm. wody i roztwór odciedzono po 24. godzinach.

Roztworzonym zostało:

wapna	0·0031 gr.
magnezji	0·0020 „
niedokwasu potasu	0·0092 „
niedokwasu sodu	0·0046 „

8. 200 gr. tej samej ziemi zmieszano na sucho z 2. gr. mielnego i dobrze utartego gipsu, dalej dodano 60 kub. centym. wody, a po 14. dniach postąpiono jak wyżej. Roztwór zawierał:

wapna	0·1080 gr.
magnezji	0·0082 „
niedokwasu potasu	0·0133 „
niedokwasu sodu	0·0063 „
kwasu krzemowego	0·0015 „
kwasu siarkowego	0·1903 „

za pomocą gipsu roztworzono przeto z ziemi więcej

magnezji	0·0062 gr.
niedokwasu potasu	0·0041 „
niedokwasu sodu	0·0017 „

Próba ta okazuje że wyniki uzyskane przez działanie roztworu gipsowego na ziemię są też same, jakie powstają przez działanie gipsu nierozpuszczonego na ziemię wilgotną.

Z wyników tych można działalność gipsu na mineralne części składowe roli z pewnością w tym kierunku wytlómaczyć że wywołuje on w ziemi zmiany, w skutku których zasady niedokwasu potasu, magnezja i sod roztwarzają się; można również przyjąć z dostateczną pewnością że do wspomnianych zasad przyłączy się także amonjak, którego dotąd nie zbadałem, a to z powodów, które poniżej rozwinę.

Widzieliśmy że gips roztwarza potas i inne zasady. Zachodzi teraz pytanie, w jaki sposób? Na to ważne pytanie *Dehérain* nie odpowiedział; moje doświadczenia wykazują że wpływ gipsu na rolę jest

wpływem chemicznym i polega na tem że rola pochłania część niedokwasu wapna zawartego w gipsie, a natomiast oddaje wyrównującą jej ilość innych rozpuszczalnych zasad.

Celem bliższego objaśnienia dodam jeszcze następane uwagi:

O ile dotychczas zbadano przyczyny absorpcji ziemi, można przyjąć z dostateczną pewnością że zasady w ziemi przy absorbowaniu łączą się z nią chemicznie, a to przez krzemiany wodniste, jak też przez ciała humusowe. Zasady znajdują się w ziemi w połączeniu chemicznem jako krzemiany wodniste, lub jako sole kwasu humusowego.

Jeżeli tedy do tego gips przychodzi, to następuje przemiana zasad. Wapień gipsu wchodzi w też związki, w jakich się zasady w ziemi znajdują, a natomiast roztwarza się takąż sama ilość innych zasad, pozostających dotąd w chemicznym z sobą związku, a mianowicie: łącząc się z kwasem siarkowym gipsu jako soli kwasu siarkowego.

Gdy zaś w ziemi znajduje się amoniak w ten sam sposób, jak inne powyżej wymienione zasady w chemicznym związku, sądzę zatem że słusznie wnioskować można iż i jego gips rozkłada. Potrzeba rozumie się przedsiębrać doświadczenia, któreby to z całą pewnością udowodniły.

Za pomocą powyższego objaśnienia działania gipsu bardzo łatwo jesteśmy w stanie zrozumieć tę tak niezmierną różnorodność skutków licznych doświadczeń gipsowania i wykazać ich przyczyny.

Gdy gips przeważnie pośrednio tylko działa przez roztworzenie innych do życia roślin potrzebnych zasad, wynika stąd iż gleba, na którą gips pomyślnie ma działać, musi posiadać te ciała, a mianowicie nie tylko posiadać, lecz jeszcze w takich związkach i w takich ilościach, ażeby w należytych czasie i w potrzebnej ilości roztworzone być mogły. Ztąd wynika iż gips tylko w istotnie urodzajnej glebie pomyślnie może wydać skutki, i że gospodarz nawozem gipsowym głównie przyspiesza przeobrażenie zawartego w ziemi zasobu.

Że oprócz tego głównego czynnika pomyślnych działań gipsu, t. j. urodzajnej gleby, wpływa na nie wiele jeszcze innych ubocznych czynników, jako to: stan powietrza w czasie siania gipsu, równie jak i w porze wzrostu roślin, położenie i fizyczne właściwości pól gipsowanych i t. d., rozumie się samo z siebie, gdyż czynniki te przyspieszają lub opóźniają przeobrażenia, jakie gips ma wywołać w łonie ziemi.

To co tu powiedzieliśmy jest, jak już sam nadpis niniejszego artykułu świadczy, małym tylko przyczynkiem do wyjaśnienia działań gipsu, a bynajmniej wyczerpującym onych wyjaśnieniem. Dotknęliśmy zresztą tutaj tylko działania gipsu na mineralne pierwiastki w ziemi zawarte, nie twierdząc już przeto bynajmniej jakoby gips żadnego nie wywierał skutku na pierwiastki humusowe, lub jakoby działanie to całkiem obojętne być miało, ani też jakoby gips nie wpływał pomyślnie na fizyczne własności gruntu.

O potrzebie uszlachetnienia chmielu.

Przez W. N. Stalicha, egzaminowanego senszala chmielu w Sadzie.

Jest to z dawien dawna rzecz powszechnie znana że wszystkie rośliny posiadają podobnie jak zwierzęta skłonność do zmieniania swych pierwotnych własności. Jeżeli rośliny lub zwierzęta pozostają przez parę dziesiątków lat na jednym miejscu i mnożą się same między sobą, to okaże się wnet istotna zmiana w ich zewnętrznym i wewnętrznym ukształtowaniu, będąca zazwyczaj pogorszeniem ich dobrych przymiotów.]

Przyczyny tego niemiłego objawu należy szukać w przyrodzie i konieczności zmiany tworzywa, niezbędnej do pomyślnego rozwoju wszelkiego roślinnego i zwierzęcego życia.

Człowiek używający ciągle jednakowego tylko pokarmu, n. p. mięsa, uchroni się wprawdzie od otyłości, ale dozna natomiast innych dolegliwości; gdy przeciwnie należyte pomieszanie pokarmów mięsnych z roślinnymi dostarcza ciału wszystkich potrzebnych do utrzymania zdrowia pierwiastków i zapobiega jednostronnemu, z uszczerbkiem innych części ciała, rozwojowi organizmu.

Zwierzę wszelako równie jak roślina, szczególnie zaś ta ostatnia, nie jest w możności skutkiem już ustroju swego zmieniać sobie dowolnie swego pożywienia i musi ograniczać się na tem, czego jej dostarczy jej *table d'hôte* — ziemia. Im dłużej roślina pozostaje w tem samym miejscu albo w tej samej okolicy, tem więcej spożywa służących jej pożywnych pierwiastków z powietrza, z dżdżu, a przeważnie z ziemi, lubo nawóz wiele dopomaga. Doświadczenie atoli uczy iż i ten nie zapobiega skutecznie wyradzaniu się roślin, gdyż składa się po największej części z odchodów zwierzęcych i słomy, uzyskanych zazwyczaj właśnie z tych samych wyradzających się już roślin, ku którym odżywieniu służyć mają. Myślący rolnik zmuszony był rozmyślać nad

środkami zaradczeni, i o wiele wcześniej nim jeszcze umiejętność pomocną dłoń rolnictwu podała, poznano iż jedynie tylko rozsądna przemiana rodzaju zboża od czasu do czasu i nasienia zdoła zapobiedz skutecznie wyradzaniu się roślin, zwłaszcza jeżeli w tym ostatnim razie nasienie z ostrzejszego klimatu lub chudszej gleby, jednakowoż silne i zdrowe, w strefę łagodniejszą lub w zażywniejszą glebę się przenie- sie, zaczem wnet da się spostrzedz szczególniejsza nowego nasienia bujność.

Gdy tedy zboże lub też inne polne nasiona, które nie sięją się co roku w tę samą rolę, lecz dopiero po kilku leciech w to samo powracają miejsce, przecież tak wielką do wyradzania się i pogorszenia okazują skłonność, o ileż skłonniejszą ku temu musi być roślina, która przez długi szereg lat na jednym pozostaje miejscu, i przez ten cały czas musi ciągnąć pożywienie z gruntu częstokroć wnet wysilonego, a nadto nieraz jeszcze skąpem tem pożywieniem dzielić się z innymi pospółu z nią uprawianymi roślinami lub drzewami owocowymi.

(Dokończenie nastąpi.)

Wyciąg z protokołów

posiedzeń komitetu Towarzystwa gospodarskiego

dnia 22. sierpnia 1868. r.

Przewodniczy: Wiceprezes Towarzystwa. Obecni 3 członkowie komitetu i pełn. obow. dyrektora zakładu Dublańskiego.

1. Na wniosek komisji wyznaczonej 11. sierpnia, celem wyegzaminowania kandydata na posadę docenta weterynarji w szkole Dublańskiej, p. Józefa Kubickiego, uchwalono: powierzyć mu powyższą posadę od 1. września b. r.

2. Na przedstawioną przez pełn. obow. dyrektora Dublan ofertę p. Lippy Stolzberga z Kamionki Strumiłowej, postawienia swoim kosztem gorzelni i wołowni w Dublanach, w skutek czego te zostałyby mu na pewien przeciąg lat wydzierżawione a następnie przeszłyby na własność Towarzystwa, zgodził się komitet w zasadzie i wyznaczył komisję w celu dokładnego zbadania tej sprawy, ewentualnego ułożenia punktów ugody, jakoteż przedłożenia następnie odnośnego sprawozdania komitetowi.

3. W dopełnienia uchwały 35. ogólnego Zgromadzenia polecającej komitetowi wypracowanie projektu reformy rachunkowości Towarzystwa i przedłożenie tegoż następnemu ogólnemu Zgromadzeniu, wybrano komisję, która tą pracą zająć się ma i odpowiednie wnioski komitetowi przedstawi do zatwierdzenia.

4. Komitet przychyłając się do wniosku pełn. obow. dyrektora Dublan, uchwalił: rozszerzenie budynku owczarni Dublańskiej i poleca wykonanie tej uchwały Dyrekcji Zakładu.

Dnia 12. września 1868. r.

Przewodniczy: Prezes Towarzystwa. Obecni: Wiceprezes i 5 członków komitetu, tudzież pełn. obow. dyrektora Dublin.

1. Ze względu że na posiedzeniu z 22. sierpnia tylko 3 członków komitetu obecnych było, zatem że kompletu do prawomocności powziętych uchwał brakowało, potwierdził komitet uchwały dnia tego zapadłe z dodatkiem że p. Kubickiemu, weterynarzowi w szkole Dublańskiej, wyznaczono roczną remunerację w kwocie 300 złr. wal. austr.

2. Komitet, uchwałą swą z 27. lipca, tyczącą się sposobu wykazania przez niego tych gałęzi gospodarstwa wiejskiego, które potrzebują subwencji z ogólnego budżetu Państwa na rok 1869., a to odnośnie do wezwania Wysok. c. k. Ministerstwa Rolnictwa z dnia 13. czerwca 1868., w ten sposób zmienił postanowił że „ograniczy się tylko do odpowiedzi Wys. c. k. Ministerstwa, w której żądane subwencje szczegółowo wykaże i uzasadni“.

3. Przychylając się w części do prośby profesora szkoły Dublańskiej p. Maksymiljana Żelkowskiego o udzielenie mu emerytury ze względu na zupełnie nadwątłony stan jego zdrowia, uchwalono:

- a) Udzielić mu żądane uwolnienie;
- b) wypłacać mu tymczasowo, aż do ostatecznego załatwienia jego prośby o emeryturę przez ogólne Zgromadzenie, po 100 złr. w. a. miesięcznie tytułem alimentacji.

4. Sprawozdanie z odbytych w czerwcu i lipcu b. r. egzaminów półrocznych w szkole Dublańskiej przyjmuje komitet z zadowoleniem do wiadomości.

5. Uchwalono zamianować dotychczasowo pełn. obow. adjunkta w szkole Dublańskiej p. Tomasza Rylskiego stałym adjunktem tejże szkoły z placą roczną 800 złr. w. a.

6. Doniesienie o rezultacie uprawy rośliny *Sorghum*, podane przez członka Towarzystwa, W. Maksymiljana Bogdanowicza z Przemiółek, uchwalono zamieścić w „Rolniku“.

7. Polecenie dane komitetowi przez 35. ogólne Zgromadzenie, wniesienia prośby do Wys. Sejmu o zniesienie ograniczeń co do dzielenia i łączenia gruntów, uważa komitet przez ipostawienie odpowiedniego wniosku na porządku dziennym Sejmu krajowego za załatwione.

8. W dopełnieniu zaś uchwały tegoż ogólnego Zgromadzenia, w sprawie wyłączenia rejonu miasta Brodów, z pod przywileju wolnohandlowego, uchwalono „żądać szczegółowych wyjaśnień w tym przedmiocie od oddziału Brodzkiego i dopiero na podstawie tych materiałów podać petycję do Rady Państwa“.

9. W skutek objawionego życzenia przez komitet Towarzystwa rolniczego Krakowskiego, aby wejść w rokowania z naszym komitetem względem odpowiedzi komitetu Krakowskiego J. E. Ministrowi Rolnictwa, co do wysłania delegatów do Wiednia dla wspólnych narad z delegatami innych Towarzystw gospodarskich; wyznaczono komisję z grona komitetu, w celu porozumienia się z komisją, wybraną *ad hoc* przez komitet Towarzystwa rolniczego Krakowskiego.

Widziano.

Jan Zułuski,
Wice - Prezes.

Wyciąg z protokołu

posiedzenia komitetu Towarzystwa gospodarskiego na dniu 19.
września 1868.

Przewodniczy: Prezes Towarzystwa. Obecni: Wiceprezes, 7 członków komitetu, tudzież pełn. obow. dyrektora Dublan.

1. Komitet mianuje dotychczas pełniącego obow. dyrektora Dublan, p. Zygmunta Strusiewicza rzeczywistym dyrektorem Zakładu Dublańskiego, od 1. października b. r.

2. Załatwiono kilka podań, dotyczących się opuszczenia rat zaległych.

3. Uchwalono:

- a) Rozpisać konkurs na wakującą po p. Żelkowskim katedrę rolnictwa w Dublanach;
- b) tymczasem zaś zawezwać p. wędrychowskiego, ukończonego ucznia szkoły rolniczej w Gembloux, z postępem prawie celującym, który w egzaminie głównym otrzymał dyplom na samodzielnego gospodarza, do wykładania nauki rolnictwa i praktyki rolniczej, w charakterze suplenta profesora na rok jeden z płacą 600 zlr., pod warunkiem jednak iż odbędzie wykład próbny, przed mianowaną równocześnie *ad hoc* komisją.

Widziano.

Jan Załuski,
Wiceprezes.

Wiadomości z oddziałów Towarzystwa gospodarskiego.

Na wezwanie Redakcji w poprzednim zeszycie „Rolnika“ do Oddziałów naszego Towarzystwa gospodarskiego przesłano nam następujące wiadomości:

I. Z oddziału Złoczowsko-Przemysłańskiego.

1. Żniwa tegoroczne ukończone były przed końcem miesiąca sierpnia i pomimo budowania linji kolei żelaznej ceny robotnika nie podniosły się znacznie.

2. Nieurodzaj ogólny, w szczególności żyta taki brak, że na wyżywienie ludności wystarczyć nie może.

3. Jedyne mała ilość pszenicy może być exportowaną, z powodu że ludność wiejska tego zboża mało spożywa, jęczmień zaś wyrobiony zostanie w gorzelniach.

4. Brak słomy przestraszający; słoma wystarczyć nie może na wyżywienie inwentarza żywego.

5. Na podstawie zebranych mozolnie 89 wykazów tegorocznych zniw sporządzonych przez gminy i obszary dworskie, okazuje się plon na morgu:

pszenicy	$3\frac{25}{32}$	korce,
jęczmienia	4	„
hreczki	$3\frac{21}{32}$	„
grochu	$3\frac{5}{32}$	„
owsa	$4\frac{25}{32}$	„
kartofli	42	„

6. Większa część gorzelnii jest już w ruchu, wszystkie niebawem rozpoczyna robotę, wszakże kartofli zebranych wyrobić nie będą w stanie, taki jest znaczny urodzaj; przy braku opasu suchego i znacznego inwentarza, również przy braku funduszów na zakupienie bydła, prawdopodobnie tysiące korcy kartofli spieniężone nie zostaną.

7. Buraków pastewnych urodzaj niepospolity.

8. Nasienie koniczyzny tak czerwonej jak białej, było obfite.

9. Handel w stagnacji, popytu znacznego nie ma, ceny dosyć niskie.

Korzec pszenicy	do 7 zlr.,
„ żyta	„ 6 „
„ jęczmienia	„ 5 „
„ hreczki	„ 3 „ 50 cent.,
„ owsa	„ 2 „ 50 „
„ grochu	„ 6 „

10. Siewy ukończone zostały w całym powiecie do 10. września.

W niektórych okolicach wczesne, w innych późniejsze oziminy nie powychodziły; w ogólności zaś zasiewy ozime pięknie wyglądają.

Z oddziału Złoczowsko-Przemysłańskiego galic. Towarzystwa gospodarskiego.

Złoczów, dnia 22. października 1868.

Przewodniczący: *K. Wodzicki.*

II. Z oddziału Zaleszczyckiego.

Po wykopaniu kartofli i zwiezieniu resztek hreczki, która aż dotąd w wielu miejscach w kopach stała, można już mieć dokładny obraz tegorocznych urodzajów, które do miernych policzyć można; bo jeżeli niektóre gatunki zboża bardzo źle wypadły, to znowu inne dopisały lepiej jak zwykle, mianowicie:

Pszenica urodziła się obficie, bo 12 do 15 kóp na morgu, z czego w przecięciu 12 korcy dorodnego ziarna liczyć można na 175 funtów wagi, czego dawno nie bywało.

Żyto także dobrze udało się, około 10 kóp z morga, które wydają więcej jak po korcu.

Jęczmień za to bardzo zły, bo zaledwo trzy kopy na morgu, te wydadzą wprawdzie po korcu, ale bardzo wątłego ziarna; są miejsca gdzie zaledwo nasienie wróciło się, tak że ani kosą ani sierpem nie dał się zbierać, ale chłopci i mniejsi właściciele mykali rękami z korzeniem.

To samo dzieje się z owsem, trzy do cztery kopy na morgu, w najlepszym razie wydają 1½ korca i to zaledwie 85 funt. wagi.

Za to kukurudza dobrze wypadła, bo 10 do 12 korcy z morga i to zdrowego ziarna; a ponieważ jest wielki brak owsa, przeto kukurudza w jego miejsce musi być obrócona dla zaprzęgów folwarcznych.

Kartofle także dosyć dobrze zarodziły, około 80 korcy z morga.

Groch i hreczka nie dopisały, szczególnie ostatnia leżała w ziemi z powodu wiosennej posuchy prawie sześć tygodni, dopiero po deszczach w połowie lipca zaczęła wschodzić i dlatego aż dotąd stała w kopach.

Powyższy obraz okazuje że zboże musiało spaść w cenie, szczególniej pszenica. Naturalny spadek przy większym urodzaju. Przed żniwami płacono za nową po 8 złr., a teraz spadła do 6 złr. 60 ct., najlepsza 8 złr. 80 ct. Żyto stoi $4\frac{1}{2}$ do 5 złr., albowiem oprócz chleba musi być na stody przerobione w miejsce jęczmienia, którego wszędzie brakuje, i choć mizerny stoi 5 złr. w cenie. Owies 2 złr. 50 ct. Kukurudza 3 złr. 50 ct., a że owsa po wszystkich folwarkach braknie, przeto korzystniej jest kupić dla koni kukurudzę, którą w tym celu trzeba na krupy zémleć i z pokropioną sieżką lub plewą dawać, zamiast garnca owsa pół garnca kukurudzy. Gorzelnie wszystkie będą w ruchu; kto takową wydzierzawił, rachował kartofle po 1 złr. za korzec na 40 garnce (gdyż ta miara powszechnie do kartofli przyjęta). Woły bardzo drogie, para miernych w Sadogórze płacono po 150 złr.

Jeżeli pszenica spadła w naturalnem następstwie dobrego urodzaju, to znowu dalszego spadania obawiać się nie można, albowiem jak wyżej okazałem, inne gatunki zboża nie dopisały i żytem lub kukurudzą zastąpione być muszą, a zatem wszystkie na miejscu spożyte zostaną. Bzy dobra cena wódki utrzyma się, to zależyć będzie od wywozu do innych okolic.

Oziminy nasze smutny przedstawiają widok. W wielu miejscach dla posuchy nie powschodziły, a gdzie deszcze przeciągnęły, zazieleniły się bardzo pięknie; ale radość z tego widoku krótko trwała, bo w drugiej połowie września tu i owdzie zaczęły się robić plisze, które spieszenie powiększały się, zieloność nikła, a czarna rola została.

Badanie okazało że się pojawiło niezliczone mnóstwo robactwa z rodzaju gąsienicy koloru brunatnego. Robaki te do dwóch cali długie, niesłychanie żarłocze, niszczą korzeń i trawę. Im więcej gdzie były wygnojone i pulchne role, tem bardziej tam się to robactwo rozmnożyło. Z początku starano się zapobiegać szerzeniu się kopaniem rowów, lecz to nie pomogło, albowiem zniszczywszy zasiew okopany, a szukając żeru, rozlało się robactwo na wszystkie strony. Pociągnięcie linji demarkacyjnej polaniem naftą lub mocno osoloną wodą, wstrzymuje trochę pochod robactwa, lecz to na dużych łanach niemożliwe. Plaga ta gorsza od szarańczy, którą choć w części wróble, wrony i kawki niszczyły, ale to robactwo ukryte w dzień w ziemi, tylko w nocy wyłazi, ztąd można wnosić że jest to wyplód nie zwykłych motyli, ale émy nocnej.

Do dnia dzisiejszego można rachować że trzecia część, jeżeli nie więcej, oziminy jest zniszczona, ale jeżeli mrozy nie chwycą, które jedne mogą tej pladze koniec położyć, to większa nastąpi szkoda.

Dalsze badanie okazało że kto miał bardzo wczesnie przed żniwami rolę przygotowaną, tak że zasiew na stwardniałą rolę padał, tam i te robactwo nie zagnieźdza się i takie pojedyncze kawałki zielenią się jakby oazy wśród puszcy.

Niektórzy drugi raz nasiewali zniszczone żyto, lecz i drugi raz zostało zjedzone zaledwo się skuleczyło w ziemi.

Popowce, dnia 23. października 1868.

Stanisław Bykowski,
Przewodniczący.

Odpowiedź p. Profesora Dr. Nowickiego, dotycząca robaków niszczących oziminy.

Na zapytanie komitetu co do przesłanych okazów gąsienicy niszczącej zasiewy ozime na Podolu Zazbruczańskim, odpowiedział Dr. Nowicki co następuje:

Donoszę na prędce że przysłana mi gąsienica jest *Noctua segetum* lub *tritici*. Jeżeli na łanach pszenicy jest jeszcze co do ratowania, to radzę je powałkować, którym to sposobem obywatel Konopka ocalił swe zboże od zniszczenia przez ślimaki. Gąsienica ukrywa się przez dzień w ziemi, a w nocy żeruje. Należy więc na miejscu zbadać o której godzinie wychodzi, a gdy obśiędzie pszenicę, zajechać na pole z wálkiem i wygniść ją. Wálék jest zwykłe narzędzie gospodarskie. Obszerniej w tym przedmiocie napiszę później, tymczasem niech obywatele spróbują podanego środka, który mi się zdaje praktycznym.

XIV. Lista składek

funduszu stypendyjnego imienia hr. Kazimierza Krasićkiego.

Z poprzednich składek było 1515 zlr.

Oddział gospod. Lwowski złożył za p. Dulębę Włodzimierza, notariusza, 5 zlr., za p. Thulliego Sylwestra 2 zlr., za p. Wolskiego Franciszka, notariusza, 5 zlr., za p. Pierożyńskiego Ludwika 5 zlr., za p. Sobieskiego Stanisława 5 zlr.

Z oddziału Husiatyńskiego: PP. Siemiginowski Bronisław 5 zlr., Lenzewski Aleksander, c. k. starosta powiat., 1 zlr., Pajgert Adam 1., Walz Józef, rządca dóbr, 1 zlr., Bogusławski Dezydery, rządca dóbr, 1 zlr., ks. Izieniecki Marek, proboszcz z Horostkowa, 1 zlr., Kłosowski Michał 1 zlr., ks. Woliński Jan, proboszcz z Tudorowa, 1 zlr., Mickowski Piotr, z Suchodołu, 50 cent.; razem 34 zlr. 50 cent. Ogółem 1549 zlr. 50 cent.

Uwíadomienie.

Egzamina rządowe na leśniczych i pomocników lasowych, rozpoczną się dnia 16. listopada b. r. we Lwowie.

Z kancelarji c. k. Towarzystwa gosp. galic.
Lwów dnia 29. października 1868.

Korespondencja Rolnika.

Panu N. w Żółkwi.

Projekt pański, dotyczący nauki pszczelnictwa, jest bardzo dobry, wszakże z powodu braku miejsca nie może być ogłoszony w „Rolniku“, tem bardziej że artykuły podobne są właściwsze w pismach codziennych. Drugiego artykułu pańskiego, będącego odpowiedzią na artykuł nasz o Hofmana narządzie do wypróżniania plastrów woskowych z miodu, nie otrzymaliśmy dotąd i prosimy o nadesłanie go.

Folwark hollenderski Fig. 2.

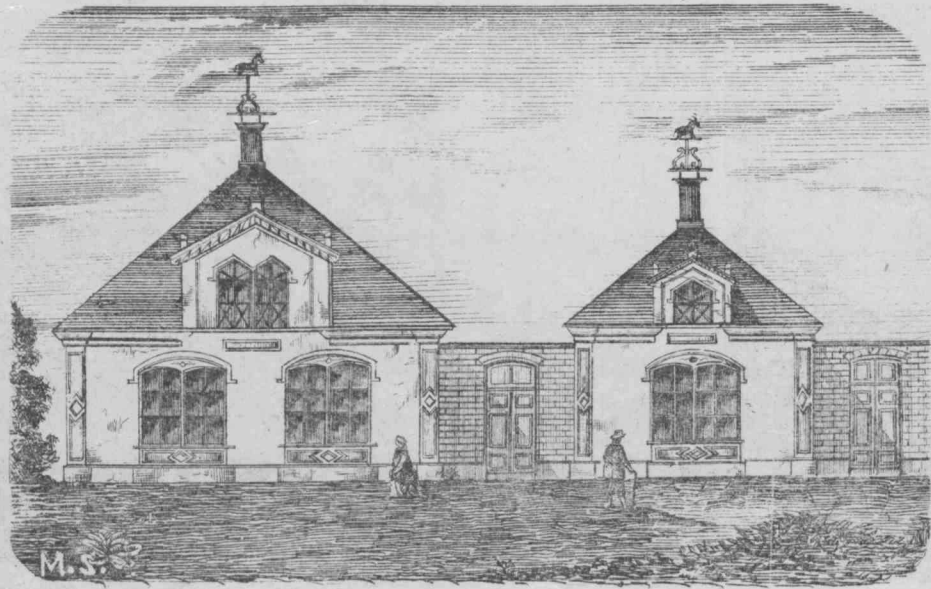

Fig. 1.

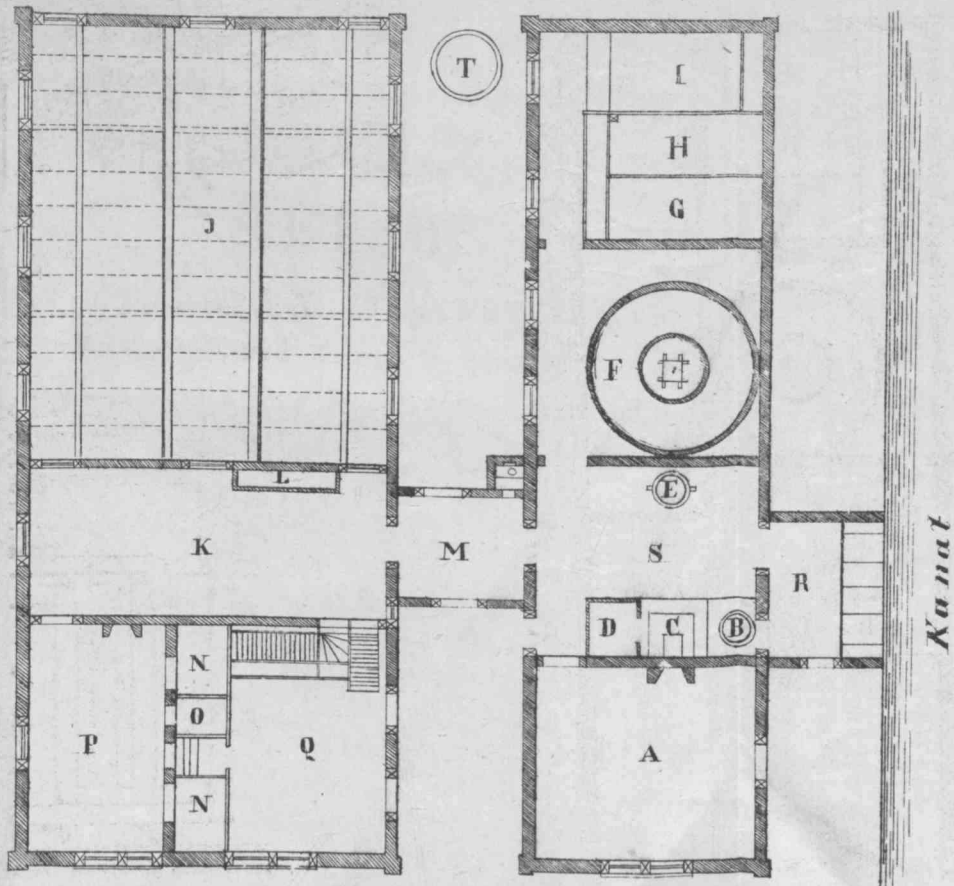
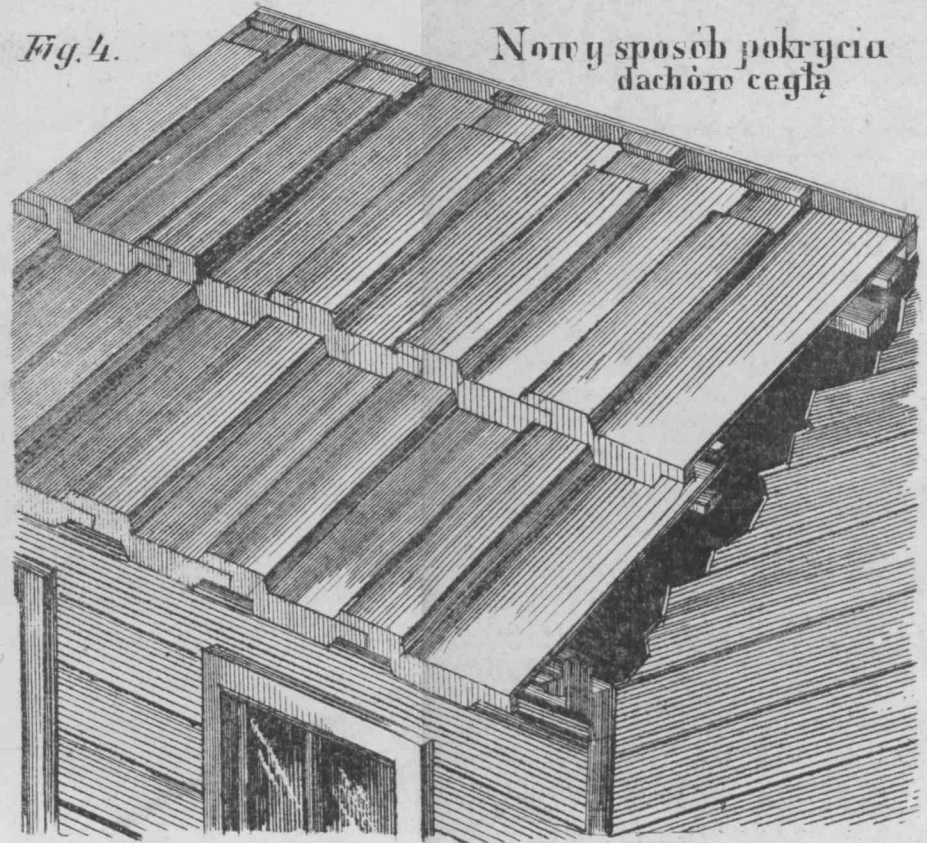

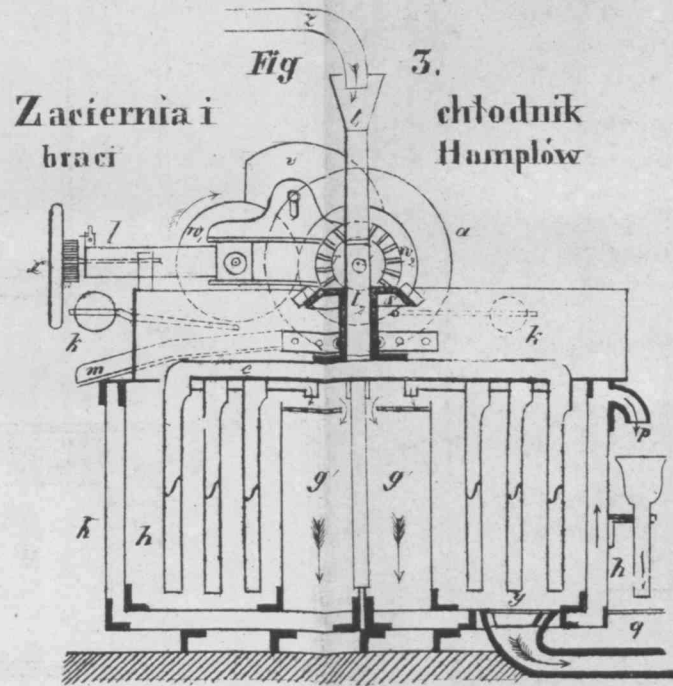
Fig. 4.

Nowy sposób pokrycia dachów cegła

Zacierańia i braci

chłodnik Hamplów

Arnold Werner

we Lwowie przy ulicy Karola Ludwika (niższa) nr. 4. & 5.

Kantor

zajmuje się wszelkimi interesami kupieckimi,

jako to:

spedycją w kraju i za granicą, zakupem i sprzedażą papierów giełdowych, sprzedażą zboża i t. p.;

reprezentuje:

krajowe i zagraniczne pierwsze fabryki machin

rolniczych i gospodarskich,

utrzymuje:

Skład

kas ogniotrwałych ze sławnej fabryki

F. Wertheim & Comp. w Wiedniu;

plugów własnego wyrobu, wag decymalnych i innych artykułów.

Kwit

L. Dr. Kas. 1818
200 fl. a. w.

Na dwieście / 200 / guldenu a. w. które podpisany
jako redaktor Czasopisma Polnika, wskutek uchwały
Komitetu ex. Towarzystwa gospodarskiego z dnia 20°
czernca b. r. byłym rat antycypatorynych za Miesiąc
Paidziernik 1868 ze zapłaty za rozsyłanie się mające
dla członków Towarzystwa centralnego 800 egzemplarzy
Kartego zeszytu Czasopisma „Pólnik” z Kasy Komitetu
otrzymał me w dniu 18 września 1868

Id est 200 fl. a. w.

Dr. Rudolf Günsberg

27/8/73

Kurt

Handwritten text, possibly a name or address, partially obscured.

Main body of handwritten text, appearing to be a letter or document, with several lines of cursive script.

Handwritten signature or name at the bottom left.

Handwritten text at the bottom right, possibly a date or reference.

L. Dr. Kas. 1626
200 f. w. a.

Kwit

Na dwiescie f. 200 f. guldenow a. w. ktore podpisany
jako redaktor Czasopisma Rolnik, wskutek uchwały
Komitetu c. k. Towarzystwa gospodarskiego z d. 29^{go}
czerwca b. r. lytatem rat antycypacyjnych za
miesiac listopad 1868 ze zapłaty za rozsyłanie
dzi. mające dla członków Towarzystwa centralnego
800 egzemplarzy każdego zeszytu Czasopisma "Rolnik"
z Kasy Komitetu otrzymał
we Lwowie dnia 23 października 1868

Id est 200 guld. a. w

Dr. Rudolf Günsberg
Profesor Akademii Technicznej

Kwit

L. D. Kas. 1783.

200. wa.

Na dowiescie 200 fl. guldenów a. w. które podpisany
jako redaktor Czasopisma Polnika, w skutek uchwały
Komitetu c. k. Towarzystwa gospodarskiego z d. 2 czerwenca
b. r. byłtem rat antycypacyjnych za miesiąc grudzień
1868 że zapłaty za rozsyłac się mające dla członków
Towarzystwa centralnego 800 egzemplarzy każdego zeszytu
Czasopisma Polnika, z kasy Komitetu otrzymał
we Wrocławiu dnia 20 listopada 1868

Dr Rudolf Gimbels
c. k. profesor i redaktor
Pólnika

Id est 200 fl. a. w.

44918/73

22
L. A. Kas. 1418.

200 fr. w. a.

Kwit

Na dwiesięć 200 1/2 guldenuw Aw. które podpisany
jako redaktor Czasopisma Polnik wskutek uchwały
Komitetu ek. galic. Towarzystwa gospodarskiego z d.
2° czerwca br. byłtem rat anly cypalywnych za miesiąc
wrzesień 1868 ze zapłaty za rozsyłanie się mające dla
członków Towarzystwa centralnego 800 egzemplarzy
każdego zapytu "Czasopisma Polnik" z Kasy Komitetu
otrzymał

wc Lwowie 30 sierpnia 1868

D. Rudolf Gimolice

ek profesor akademii lech.
mesnej

jest 200 guldenuw aw

47918/73

Handwritten text, possibly a name or title, located in the upper middle section of the page.

Main body of handwritten text, appearing as several lines of cursive script, though the characters are very faint and difficult to decipher.

Handwritten text, possibly a signature or a specific reference, located in the middle section of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, located in the lower left section of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, located in the lower right section of the page.

Wroclaw

L. Dr. Kas. 1368.

200 zł w a.

Na dwieście (200) guldenów AW, które podpisany jako redaktor
 Czasopisma „Polnik” wskutek uchwały Komiteta Galic. Towarzystwa
 gospodarskiego z dnia 2° czerwca br. pżyjąłemu pety antycypatoryjnej
 ze dnia 2° sierpnia br. ze względu za rozsyłać w majęce
 Dla członków Towarzystwa centralnego 800 egzemplarzy każdego
 numeru czasopisma „Polnik” z tego komiteta otrzymał.

Wc. dnia 30 czerwca 1868

Jest 200 guldenów AW

[Handwritten signature]

Dr Rudolf Grönbauer

cz. profesor przy Akademii technicznej
 i redaktor „Polnika”

1871/1872

24

Prwid

Ma sześć set zł. reńsk. w. g.
p. A. 600 zł. które niżej podpisany z kasy
Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego do rąk
własnych odebrał, a to jako subwencja za IV kwartał
do wydawania pisma pod tytułem Prwid w moc
zawartej umowy

Lwów dnia 4 grudnia 1868

Marca

Antoni Galkowski

Kopuł 600 zł

L. D. Kas. 642.
600 zł.

[Signature]

Data ninna być dana 4° marca 868
wobecnie nie sporyje reseta pomysł
ka w porozumieniu daty 2° grudnia 868.
podjętem zaś na dniu 10° marca 868
według umowienia do l. 391/868.

[Signature]

47918/73

Handwritten signature or name at the top of the page.

Faded handwritten text, possibly a letter or document body.

Faded handwritten text, possibly a letter or document body.

Vertical handwritten text or signature on the right side.

Small handwritten text or initials.

Handwritten signature or name at the bottom right.

Small handwritten marks or initials at the bottom center.

L. 2344. L. 208/894 C.k. Administracja podatkowa.

Polnik ¹⁸⁷⁴ 1 d 26

Do
Szanownego Komitetu c.k. Towarzystwa gosp. gal.
we Lwowie pod l. 427 1/4.

C.k. Administracja podatkowa upragnia poinformować o domienię o miejciu pobytu bar. Antoniego Gostkowskiego byłego redaktora czasopiśma „Polnik”, który wedle odzewu tutejszej c.k. Dyrekcji Policji z dnia 29. Marca 1874. l. 5478. miał miejcie pod l. 455 1/4 lecz tamże odszukany nie mógł a wedle relacji tutejszego rządowego strygi miał się w r. 1873. poruszyć do Wiednia.

Lwów dnia 6. maja 1874.

Winkowski

Rep
Do
c.k. Administracji podatkowej
we Lwowie

N. o. dowiedziawszy się, iż w r. 1874 węgry weszły w skład państwa, iż byłby redaktor „Polnika” Antoni Gostkowski (ostatnim razem był rektor galicyjskiego Banku Kredytowego) zamieszkałym w Wiedniu (w r. 1874) w wieku 28 lat.

Z Wtorek
Exp
L. 26/8 894
poufne
[Signature]

Post. 16. Maji 874

L. Ggs

P. Schöcher

16/5 874

L4102. R. 1122
1874

Rohus
podatki
XXXIV
1. d.

Pracownego Komitetu i. k. Towarzystwa gosp.
gal. pod l. 427 1/4 we Lwowie.

C. k. Administracya podatkow uprasza stanowmy
Komitet o uprzejme rychte udzielenie a llyga,
tow zwroconych tutajszu rezolucyaz z dnia
14 Marca 874 l. 929, potrzebnych tu w sprawie
rekwizu D. 3 Rudolfa Sinsberga, bylego redy,
ktora czasopisma Rohnik przeciw przypisa-
niu mu podatku zarobkowego od tego:
czasopisma za czas od II stycznia 878 do II paź-
roca 879, a ktore porzobionym uzytku ber,
w toznie stanownemu Komitetowi zwrocione
bada.

i. k. Administracya podatkow.
Lwów dnia 15 lipca 1874.

Wickow

do
C. k. Administracyi
podatkow
we Lwowie

Wrodzawie dnia 15 lipca 1874
my rannyt puresai przy
mijaniem D. 3 rony Rohnika
w 1868. - dwie rezolucye
ji: Administracyi - i. k. Komitow -
jelo ~~rezolucya~~ ^{allegat} swiecna
nam przy oderwie ji: C. k.
Administracyi 14 Marca
w 1874. - z prozby o zwroc
zakamysk po zwobionym uzytku
Lwów 15 lipca 1874
Przy podpisaniu
13/1 VIII 74
K. K. Komitow

427 L

Pad to Liguria 1874

R. 1122

~~~~~

✓

L. 9622. Pod
1875

^{XXXVII}
^{1. d.}
Rabini 28
Pod

stanownego komitetu c. k. galic.
towarzystwa gosp. we Lwowie pod l. 427 1/4.

^{10/} Ranośnie do stanownego pisma z dnia
10° sierpnia 1874 l. 1122 przesyła się sta-
nownemu komitetowi wkręcić ka-
tachników tegor., po zrobionym wyjtku
urzędowym.

C. k. Administracya podatkowa
we Lwowie dnia 31 grudnia 874.

Wickowski

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

ul. Krzemowa 1

62-002 Suchy Las

www.digital-center.pl

biuro@digital-center.pl

tel./fax (0-61) 665 82 72

tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.

Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.